

UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Kateřina TOMANOVÁ

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Názor na profesionalizaci pěstounské péče
v okrese Mělník**

Kateřina Tomanová

**Bakalářská práce
2012**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Tomanová**
Osobní číslo: **H09255**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Komunitní studia**
Název tématu: **Názor na profesionalizaci pěstounské péče v okrese Mělník**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Ve své práci bych se chtěla zaměřit na názor pěstounů, sociálních pracovníků a případně psychologů v okrese Mělník. Hlavním cílem je zjistit, jak se na novou možnost - profesionálního pěstouna - dívají zainteresované osoby tedy sociální pracovníci, psychologové a hlavně samotní pěstouni. Za vhodnou metodu výzkumu považuji polostandardizovaný rozhovor.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

**BUBLEOVÁ, Věduna, Mezinárodní srovnání přístupu a forem realizace
pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení
situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny, Praha : Výzkumný ústav práce
a sociálních věcí CHMELÁŘ, Tomáš. MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ
Hana, Děti potřebují rodinu : inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami
: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 22.
a 23.5.2008, Praha : Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008, ISBN :
978-80-254-2683-8 KOLUCHOVÁ, Jarmila, Psychický vývoj dětí v pěstounské
péči, Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 1992, ISBN :
80-85529-01-7 MATĚJČEK, Zdeněk, KOLUCHOVÁ, Jarmila, Osvojení
a pěstounská péče, Praha : Portál, 2002, ISBN : 80-7178-637-3
NECKÁŘ, Petr, Adopce a pěstounská péče, aneb, Jak na to, Hradec Králové :
Statutární město Hradec Králové, 2009, ISBN : 978-80-904264-4-3 NOVOTNÁ,
Věra. PRŮŠOVÁ, Lenka, K vybraným otázkám osvojování dětí, Praha : Linde,
2004, ISBN : 80-86131-56-4 SOBOTKOVÁ, Irena, Pěstounské rodiny: jejich
fungování a odolnost, Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2003,
ISBN : 80-86552-62-4**

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jaroslav Paulovič

Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2012**



prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.



Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 25. 03. 2012

Kateřina Tomanová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mě při psaní práce podporovali, motivovali a cílenou kritikou přispívali k dokončení mé práce. Také bych chtěla poděkovat sociálním pracovnícům a pěstounkám za ochotu věnovat mi čas a cenné informace.

Název

Názor na profesionalizaci pěstounské péče v okrese Mělník

Anotace

Záměrem této práce je seznámit čtenáře s institutem pěstounské péče na přechodnou dobu, neboli profesionální pěstounskou péčí. Cílem je zmapovat jeho nynější a možnou budoucí podobu, obeznámit čtenáře s klady i zápory této formy a v neposlední řadě také s názory lidí, kteří se díky svému společenskému statusu - pěstoun či sociální pracovník mohou lépe než kdo jiný „vžít“ do situace budoucích profesionálních pěstounů.

Klíčová slova

pěstounská péče na přechodnou dobu, profesionální pěstounská péče, novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, rodina, dítě, pěstoun, dávky pěstounské péče, náhradní rodinná péče

Title

Opinion on the professionalisation of foster care in the district of Melnik

Annotation

The aim of these theses is to acquaint readers with the institution of foster care for a temporary period or professional foster care. The aim is to map the current and future form, to familiarize the reader with the pros and cons of this form and last but not least, the opinions of people who because of their social status - foster parent or social worker may be better than anyone "take" to the future situation of professional foster parents.

Keywords

foster care for a temporary period, professional foster care, amendment to the Act on social and legal protection of Children, family, child, foster parents, foster care benefits, substitute family care

Obsah

Úvod	3
1. Náhradní rodinná péče	5
1.1. Přehled typů náhradní rodinné péče v ČR.....	6
1.1.1. Péče jiné fyzické osoby než rodiče.....	7
1.1.2. Poručenství	7
1.1.3. Osvojení (Adopce).....	8
1.1.4. Pěstounská péče	9
2. Historie osvojení a pěstounské péče	16
3. Pěstounská péče na přechodnou dobu	20
3.1. Současný stav	20
3.1.1. Negativa současné podoby pěstounské péče na přechodnou dobu.....	23
3.2. Možná budoucnost	23
3.2.1. Negativa možné budoucí úpravy profesionální pěstounské péče.....	25
3.3. Finanční zajištění pěstounských rodin na přechodnou dobu	26
3.3.1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	26
3.3.2. Odměna pěstouna	27
3.3.3. Příspěvek při převzetí dítěte	29
3.3.4. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla	29
4. Zahraniční zkušenosti s pěstounskou péčí se zaměřením na formy profesionální	30
4.1. Pěstounská péče ve Velké Británii	30
4.1.1. Statistika	31
4.1.2. Problémy	31
4.2. Pěstounská péče na Slovensku.....	32
4.2.1. Statistika	33
4.2.2. Problémy	33
4.3. Pěstounská péče v Polsku.....	34
4.3.1. Statistika	35
4.3.2. Problémy	35
5. Psychologická úskalí v náhradní rodinné péči se zaměřením na pěstounskou péči na přechodnou dobu	36
5.1. Základní psychologické potřeby dítěte.....	36
5.2. Rodičovství	38
5.3. Problematické oblasti profesionální pěstounské péče	39
5.3.1. Rodič X profesionál	39
5.3.2. Příchod „cizího“ dítěte	40
5.3.3. Ztráta nebo omezení intimity rodiny.....	40
5.3.4. Střídání dětí	40
5.3.5. Kontakt s biologickou rodinou.....	40
5.3.6. Jen finanční motivace	40
5.3.7. Střídání rodin	41
5.3.8. Citová vazba mezi dítětem a pěstounem.....	41
6. Výzkumné šetření	43
6.1. Cíl a výzkumné otázky	43
6.2. Metoda výzkumu	43
6.3. Územní vymezení výzkumu	44
6.4. Výzkumný vzorek a jeho charakteristika.....	45
6.5. Analýza rozhovorů	48

6.5.1.	Analýza rozhovorů se sociálními pracovníci	48
6.5.2.	Analýza rozhovoru s pěstounkami.....	54
6.6.	Shrnutí výsledků	61
Závěr.....		65
Použité zdroje		66
Seznam použitých schémat, tabulek a obrázků		70

Úvod

Mým cílem je přiblížit čtenáři problematiku pěstounské péče na přechodnou dobu. Seznámit ho s jejím místem v našem stávajícím systému náhradní rodinné péče, s její nynější a možnou budoucí podobou, s klady i zápory této formy, se zahraničními zkušenostmi. Ve výzkumném šetření se zaměřuji na kvalifikovaný pohled na profesionální pěstounství – zda je tato změna vnímána pozitivně či negativně a jaký by takový profesionální pěstoun měl z pohledu respondentů být. Jak jsem již naznačila jedním z mých cílů je popsat stávající legislativní podobu pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho možnou budoucí úpravu. V mé práci se proto budete setkávat s pojmem „Možná budoucnost“. Tento termín jsem volila protože novela zákona, ze které jsem čerpala ještě nebyla schválena a její podoba se tedy může ještě změnit. Tuto práci zpracovávám k podobě novely platné k datu 29. února 2012.

Práci jsem rozdělila do šesti kapitol, z toho pět je teoretických a jedna praktická. Začínám kapitolou o českém systému náhradní rodinné péče, aby si mohl i ten, komu není tato problematika zcela blízká, udělat určitý obrázek o tom, jakou má tento systém u nás podobu a jaké místo v něm zaujímá pěstounská péče na přechodnou dobu. Další kapitola se věnuje historii institutů osvojení a pěstounské péče, jakožto něčemu z čehož pěstounská péče na přechodnou dobu vychází. Ve třetí kapitole se více do hloubky zabývám úpravou pěstounské péče na přechodnou dobu a její možnou budoucí podobou. Dále teoretická část obsahuje také podoby profesionální pěstounské péče v zahraničí a to konkrétně ve Velké Británii, Slovensku a Polsku, aby čtenáři bylo zřejmé, že tento institut není českým „výmyslem“, ale praktikují ho v různých obměnách i v jiných státech. Závěrečnou kapitolou je pohled na psychologická úskalí této formy náhradní rodinné péče, která dotvořuje teoretickou základnu pro můj výzkum, kde právě psychologické aspekty např. citová vazba, je respondentkami často zmiňována. Ve výzkumné části se prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření snažím najít odpověď na předem vymezené výzkumné otázky a odpovědět si na otázku „Jaký je názor respondentů na profesionalizaci pěstounské péče?“

V úvodu bych ještě ráda uvedla několik věcí na pravou míru. „Dítě patří do rodiny“ - Tak na tomto faktu se snad již dnes shodne většina lidí z řad odborné i „laické“ veřejnosti. Přesto je Česká republika dlouhodobě kritizována za umístování dětí

do ústavní péče ze strany Rady Evropy, Výboru pro práva dítěte OSN či Evropského soudu pro lidská práva. Krokem v před by měl být trend tzv. Transformace systému péče o ohrožené děti, který schválila vláda České republiky, když přijala Národní strategii ochrany práv dětí. Cílem této strategie je vytvoření takového systému, který zajistí důslednou ochranu práv všech dětí v České republice. Ministr práce a sociálních věcí Jaromír Drábek na jedné tiskové konferenci zdůraznil, že se koncepce zaměřuje i na deinstitucionalizaci systému péče o ohrožené děti: „V první řadě je třeba vykonat maximum možného, aby dítě mohlo zůstat ve své původní rodině. Pokud to skutečně není možné, pak vláda upřednostňuje pro takové dítě individuální péči před péčí ústavní.“

Prvním krokem k transformaci systému péče o ohrožené děti je novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která je v posledních měsících projednávána a do dnešního dne (8. března 2012) proběhlo její první čtení v Parlamentu České Republiky. V této novele se mimo jiné objevuje i nová úprava pěstounské péče na přechodnou dobu, veřejnosti více známé pod pojmem profesionální pěstounská péče a právě na tento institut náhradní rodinné péče se ve své práci zaměřují.

Ráda bych ještě v závěru úvodní části uvedla na pravou míru informaci, která se v souvislosti s profesionalizací pěstounské péče často zmiňuje a to je obávané rušení kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let. Jak řekl poslanec Jan Čechlovský při prvním čtení novely v poslanecké sněmovně: „Dovolte mi také, abych vás informoval o tom, co v návrhu zákona o sociálně-právní ochraně vůbec není. Novela nenavrhuje rušení kojeneckých ústavů ani jiných ústavních zařízení.“

Já k tomu doplňuji, že jsem to v novele také nenašla a nenašla jsem ani jiný právní předpis, který by měl k určitému datu rušit ústavy. Zatím zaznívají jen návrhy na data, kdy by mělo být ukončeno prioritní umisťování dětí do kojeneckých ústavů. Občanské sdružení Amalthea prohlašuje, že stanovení pevného termínu je nutným krokem k tomu, aby všechny složky systému začaly podnikat aktivity k zásadní změně a pomohly dětem vyrůstat v rodinném prostředí. Neznamená to však, že děti z ústavů by ze dne na den zůstaly bez střechy nad hlavou.

1. Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče (NRP) je složkou náhradní výchovy.

Za náhradní výchovu se považuje výchova dítěte umístěného mimo vlastní rodinu.

Ta se uskutečňuje dvěma způsoby - ústavní výchovou a již zmíněnou náhradní rodinnou péčí. Pro lepší orientaci nám pomůže schéma č. 1.

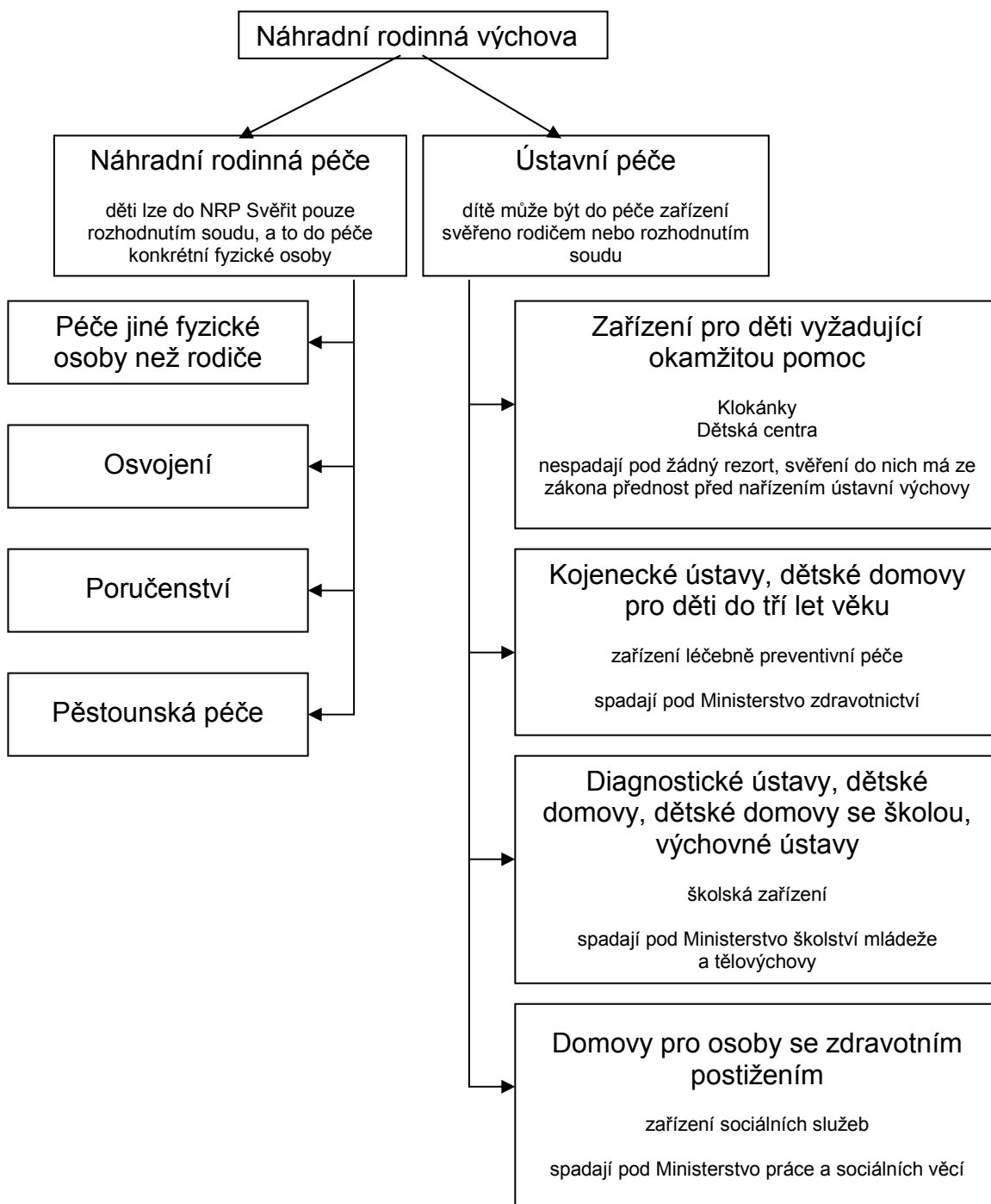


Schéma 1 Náhradní rodinná výchova

Zdroj: Bubleová et al., 2011a, upravila Kateřina Tomanová

Krátce k ústavní výchově jen to, že se jedná o výchovné opatření, které soud nařídí, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže ze závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zjistit, jestli dítěti nelze zajistit náhradní rodinnou péči nebo rodinnou péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní (Bubleová et al., 2011a).

V roce 2010 bylo v ústavní péči celkem 7 862 dětí (Statistická ročenka MPSV ČR, 2011).

Náhradní rodinná péče je v České Republice upravena zákonem o rodině č. 94/1967 Sb. ve znění pozdějších předpisů a zákonem o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Spadá do kompetence orgánů sociálně-právní ochrany dětí, které jsou tvořeny na městských a obecních úřadech obcí s přenesenou působností, krajskými úřady, obcemi a kraji v samostatné působnosti a také dalšími pověřenými právníky a fyzickými osobami. Metodiku těmto orgánům zajišťuje Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. O všech formách náhradní rodinné péče rozhoduje soud (Svobodová, 2002).

Náhradní rodinná péče je podle Matějčka et al. (1999) výchovou dítěte v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Většinou se jedná o jinou rodinu, než je ta biologická, jsou však i případy, kdy se o dítě starají jiní příbuzní než jsou rodiče.

Statistické ročenka MPSV ČR uvádí, že k 31. prosinci 2010 bylo v České republice v náhradní rodinné péči celkem 14 618 dětí.

1.1. Přehled typů náhradní rodinné péče v ČR

Při sestavování přehledu náhradní rodinné péče jsem čerpala hlavně z publikace Základní informace o náhradní rodinné péči, vydané Střediskem náhradní rodinné péče v roce 2011. Pokud je čerpáno odjinud je to v textu vyznačeno.

Počet umístěných dětí do náhradní rodinné péče v roce 2010	
Péče jiných fyzických osob než rodičů	2111
Poručenství	512
Osvojení	549
Pěstounská péče	1491
Celkem	4663

Tabulka 1 Počet umístěných dětí do náhradní rodinné péče v roce 2010
Zdroj: MPSV ČR, 2011

1.1.1. Péče jiné fyzické osoby než rodiče

Tento institut může svým názvem na první pohled mást a člověk se může domnívat, že se jedná o shrnutí všech forem náhradní péče, kde jako vychovatelé a pečovatelé nefigurují rodiče, ale jedná se o jeden z druhů náhradní rodinné péče, který je přesně definovaný zákonem o rodině.

Pokud dítěti nemůžou z různých důvodů zajistit výchovu a péči rodiče. První co přichází v úvahu je svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče. Soud pak hledá v okolí dítěte příbuzného či dítěti známou osobu, která by byla ochotna a schopna zajistit řádnou péči dítěti. Rozsah práv a povinností pečující osoby je pak stanoven soudem. Tato fyzická osoba není zákonným zástupcem. Vyživovací povinnost rodičů stále trvá, ale jejich rodičovská zodpovědnost je omezena soudním rozhodnutím.

Pečující osoba má po splnění zákonem daných podmínek nárok na peněžitou pomoc v mateřství, rodičovský příspěvek či vyživovací a běžné dávky pro rodiny s dětmi ze sociálních systémů.

1.1.2. Poručenství

Poručníkem zpravidla bývá osoba příbuzná, známá nebo zařazená od evidence uchazečů o náhradní rodinnou péči. Poručník pak dítě vychovává, pečuje o něj a spravuje jeho majetek – je jeho zákonným zástupcem. Soud ustanoví opatrovníka v případě, že rodiče zemřeli či je omezena nebo zrušena jejich rodičovská zodpovědnost. Mezi poručníkem a dítětem nevzniká poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. Soud dohlíží na funkci poručníka a jakékoli podstatnější rozhodnutí vyžaduje schválení soudem. Poručník má nárok při splnění podmínek

na peněžitou pomoc v mateřství, rodičovský příspěvek, odměnu pěstouna a pěstounské dávky.

1.1.3. Osvojení (Adopce)

Další formou náhradní rodinné péče je osvojení neboli adopce, které jakožto pojmy jsou synonymní. Osvojení se používá spíše v právní terminologii.

Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele, poměr příbuzenský. Zároveň zanikají všechna vzájemná práva a povinnosti mezi dítětem a jeho původní rodinou. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí. Není možné osvojení v pokolením přímém ani osvojení sourozencem. Osvojit lze jen se souhlasem rodičů či jiného zákonného zástupce dítěte, nebo pokud soud rozhodl o nezájmu rodičů.

Osvojitelé mají nárok na peněžitou pomoc v mateřství u přijatého dítěte do 7 let věku (po dobu 22 týdnů), pokud jsou splněny běžné podmínky nároku na tuto dávku. Také je zde nárok na rodičovský příspěvek a dávky pro rodiny s dětmi ze sociálního systému.

Osvojení zrušitelné

Osvojení zrušitelné neboli také adopce 1. stupně či osvojení prosté, lze za mimořádných okolností na návrh osvojitele či osvojence zrušit bez ohledu na věk dítěte. Při zrušitelném osvojení práva a povinnosti rodičů přecházejí na osvojitele, ale v rodném listu dítěte zůstávají uvedeni původní rodiče dítěte (Matějček et al., 1999). Zrušením osvojení vznikají znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Osvojenec nabývá opět svého dřívějšího příjmení. Je využíváno v případě přijetí dítěte mladšího jednoho roku, neboť nezrušitelně lze osvojit pouze dítě starší jednoho roku (Matějček et al., 1999).

Osvojení nezrušitelné

Osvojení nezrušitelné nebo adopce 2. stupně, jak název napovídá, nelze zrušit a pokud se osvojitelé nemohou nebo nechtějí o nezrušitelně osvojené dítě starat, mají stejné možnosti jako v případě vlastního dítěte - svěření dítěte do jiné náhradní rodiny nebo v krajním případě do ústavní výchovy.

Osvojitelé jsou na základě rozhodnutí soudu zapsáni v rodném listě namísto biologických rodičů. Pro tento typ osvojení je stanovena minimální věková hranice dítěte jeden rok a většinou navazuje na osvojení 1. stupně, pokud osvojitelé měli dítě ve své péči už v prvním roce jeho života (Matějček et al., 1999).

Osvojení do a z ciziny

Zvláštním druhem adopce je také tzv. Mezinárodní osvojení. To přichází na řadu pokud se nedaří dítěti nalézt náhradní rodinu v zemi původu a nebo naopak pokud se pro žadatele o osvojení nepodaří najít vhodné dítě z celé ČR, je možné, pokud si to přejí, vyhledat pro ně dítě v zahraničí. Tento druh osvojení je právně ošetřen Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

Podle statistiky zveřejněné Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí bylo od 1. ledna 2010 – 30. června 2011 mezinárodně osvojeno do ciziny 56 dětí a z ciziny 45 dětí.

1.1.4. Pěstounská péče

Další nedílnou a nejvíce zastoupenou součástí náhradní rodinné péče je péče pěstounská. Tato péče by měla poskytovat dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká dosažením zletilosti dítěte. Soud může zrušit pěstounskou péči pouze ze závažných důvodů, vždy ale musí pěstounskou péči zrušit v případě, že o to požádá pěstoun.

Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Pokud je dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost samo schopno pochopit obsah pěstounské péče, je třeba před svěřením do pěstounské péče zjistit také jeho názor (Bubleová et al., 2011b).

Matějček et al. (1999) spatřuje cíl pěstounské péče v poskytování náhradního rodinného prostředí dítěti, jestliže dítě:

- nemůže dlouhodobě vyrůstat v prostředí rodiny tvořené jeho vlastními biologickými rodiči,
- ústavní (neosobní či málo personalizovaná) péče ohrožuje či narušuje jeho vývoj,
- nemůže být z nejrůznějších důvodů (právních, zdravotních, sociálních, psychologických) svěřeno do osvojení

Děti vhodné pro pěstounskou péči jsou především děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti starší, skupiny sourozenců, děti jiného etnika nebo děti, u kterých brání osvojení překážky právní, především nesouhlas rodičů (Náhradní rodinná péče, 2012-02-02).

Souhlas rodičů se svěřením dítěte do péče budoucích pěstounů (tzv. předpěstounská péče) je nutný u dětí, které nemají soudem nařízenou ústavní výchovu. Je-li však dítě v ústavní výchově z rozhodnutí soudu, není nutný souhlas rodičů se svěřením dítěte do předpěstounské péče. K tomu, aby byla zachována platnost rozhodnutí o předpěstounské péči, musí pěstoun do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí, podat návrh u soudu a tím zahájit řízení o svěření dítěte do pěstounské péče.

Pěstoun zastupuje dítě a spravuje jeho záležitosti jen v běžných věcech. K výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte, případně soud. Mezi pěstounem a dítětem ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodičem a dítětem. Biologičtí rodiče mají většinou zachována všechna práva a povinnosti k dítěti i když mohou být soudem omezeny. Jejich vyživovací povinnost stále trvá (Bubleová et al., 2011b).

Typy pěstounské péče

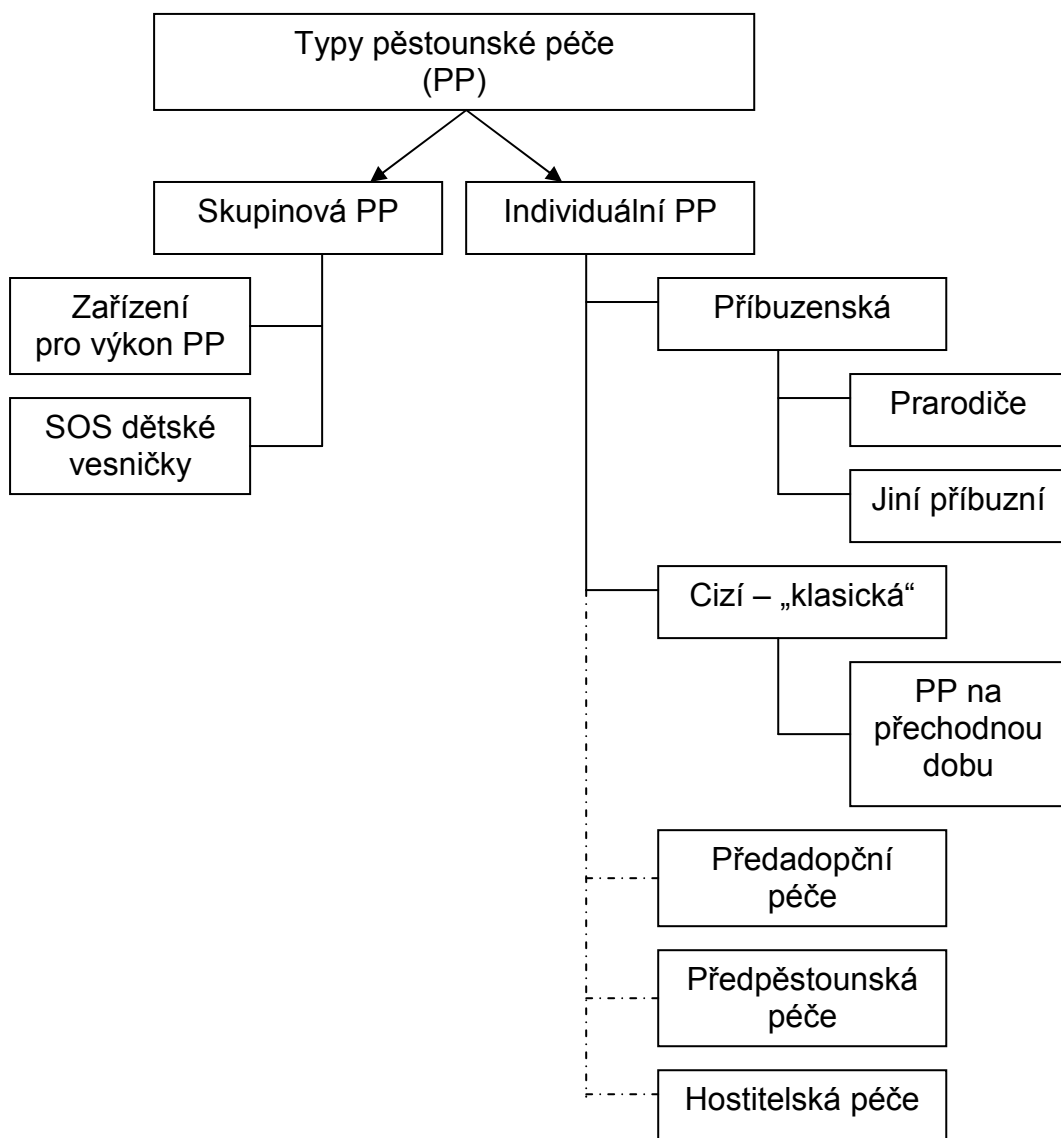


Schéma 2 Typy pěstounské péče
Zdroj: Kateřina Tomanová

V České republice existuje několik typů pěstounské péče. Rozlišují se dva základní a to individuální a skupinová pěstounská péče.

Individuální pěstounská péče je uskutečňována v rodině pěstouna, kde společně může vychovávat děti vlastní a také děti svěřené do pěstounské péče (Matějček et al., 1999).

Kolektivní pěstounská péče tvoří jakýsi mezistupeň mezi individuální pěstounskou péčí a ústavní výchovou. Do této kategorie spadají zařízení pro výkon pěstounské péče a SOS dětské vesničky. Podle Matějčka et al. (2002) jsou tato zařízení určena především pro početnější sourozenecké skupiny. Cílem zřizování těchto

zařízení byla snaha, aby sourozenci žili a byli vychováváni v jedné náhradní rodině, aby nebyly přetřhány vzájemné citové vazby mezi sourozenci.

Příbuzenská pěstounská péče

Ze zákona o rodině vyplývá, že vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, za předpokladu, že tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud zpravidla přednost příbuznému dítěte. V praxi se pak často prarodiče, nejbližší příbuzní dítěte či členové širší rodiny sami ujímají dítěte.

Pěstounská péče cizích osob

Tuto část náhradní rodinné péče dobře zpracovala Bubleová et al. v publikaci Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka, kde uvádí jak zákonem, vyhláškami či praxí dané zkušenosti. Na této publikaci je založena i tato kapitola. Tento druh pěstounské péče je v odborném slangu také označován jako klasická pěstounská péče.

Pěstoun musí být zařazen do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. To platí i pro pěstouny vykonávající kolektivní pěstounskou péči.

Evidence vedou krajské úřady, celostátní evidenci vede Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Do celostátní evidence jsou děti zařazeny, pokud je do tří měsíců neumístí na kraji.

Úspěšnému zařazení budoucího pěstouna do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče předchází:

- podání žádosti o zprostředkování pěstounské péče - žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu žadatele. K žádosti se připojuje také písemný souhlas s tím, že orgán sociálně právní ochrany je oprávněn o nich zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování pěstounské péče a zároveň kdykoliv ověřit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností. Žadatelé přikládají též souhlas se svou účastí na přípravě k přijetí dítěte do rodiny (povinný kurz).
- posuzování žadatelů o zprostředkování pěstounské péče obecním úřadem obce s rozšířenou působností - Obecní úřad s rozšířenou působností shromáždí potřebné doklady pro zprostředkování pěstounské péče a založí spisovou dokumentaci o žadateli, která obsahuje:

- žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovy nacionále,
- doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území České republiky,
- opis z evidence Rejstříku trestů,
- zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem,
- údaje o ekonomických a sociálních poměrech (bydlení, příjmy apod.),
- písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující pěstounskou péči, je oprávněn zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí a kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci,
- písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny,
- stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování pěstounské péče, popřípadě stanovisko zřizovatele zařízení pro výkon pěstounské péče, vyžadované obecním úřadem obce s rozšířenou působností, podává-li žádost o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování pěstounské péče fyzická osoba, která vykonává pěstounskou péči v zařízení pro výkon pěstounské péče.
- posuzování žadatelů o zprostředkování pěstounské péče krajským úřadem - krajský úřad zařazuje děti a žadatele do své evidence pro účely zprostředkování pěstounské péče na základě předchozího odborného posouzení, to zahrnuje:
 - posouzení žadatele,
 - zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny,
 - posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny; vyslechnout i jejich názor, pokud jsou toho z hlediska rozumové vyspělosti schopny,
 - zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost,
 - posouzení zdravotního stavu a psychologického stavu žadatele.

Žádost lze v průběhu jejího vyřizování podle aktuální situace písemně přerušit, případně zrušit.

Na základě odborného posouzení vydá příslušný krajský úřad nebo Magistrát hl. m. Prahy rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči.

Proti rozhodnutí o nezařazení do evidence zájemců o zprostředkování pěstounské péče se může žadatel odvolat.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Jelikož tento institut dostane chystanou novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí novou tvář, budu mu věnovat samostatnou kapitolu.

Předadopční a předpěstounská péče

Jak již název napovídá, jedná se o péči před osvojením či pěstounskou péčí, tedy před rozhodnutím soudu o osvojení či svěřením dítěte do péče pěstouna. Obecní úřad obce s rozšířenou působností, potažmo odbor sociálně-právní ochrany dětí je oprávněn svěřit dítě do péče budoucího osvojitele nebo zájemce o pěstounskou péči a to pouze za předpokladu, že se jedná o žadatele, který byl pro dítě vybrán jako vhodný osvojitel nebo pěstoun krajským úřadem v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. (MPSV ČR, 2006)

Do péče budoucích osvojitelů bylo v roce 2010 umístěno 462 dětí a do péče budoucích pěstounů 325 dětí. (Statistická ročenka MPSV ČR, 2011)

Hostitelská péče

Hostitelskou péčí můžeme považovat za zvláštní formu pěstounské péče. Ze zákona sice není zařazena mezi instituce náhradní rodinné péče, ale kvůli její povaze jsem ji zařadila mezi individuální pěstounskou péči. Hostitelská péče se definuje jako pobyt dítěte umístěného v dětském domově u jiných fyzických osob než jsou rodiče. Jedná se zpravidla o víkendové či prázdninové pobyty. Na žadatele o hostitelskou péči se pohlíží jako na zájemce o náhradní rodinnou péči, musí tedy projít pověřením, přípravou atd. (Zezulova, 2010).

Tento typ péče je vhodný pro děti, které se dlouhodobě nemohou uspokojivě stýkat s vlastní rodinou, děti které jsou starší a špatně se pro ně hledají osvojitelé a pěstouni, děti handicapované, dodává Řezníček (2010).

Zařízení pro výkon pěstounské péče

Podle zákon o sociálně-právní ochraně dětí může být pěstounská péče vykonávána v zařízení pro výkon pěstounské péče. Zařízení se zpravidla zřizuje v samostatném objektu nebo v prostorách, které zřizovatel vybaví jako byt pro rodinu s větším počtem dětí nebo jako zařízení pro výkon pěstounské péče může sloužit i byt pěstouna. Zřizovatel zařízení uzavírá s pěstounem písemnou dohodu o výkonu pěstounské péče v zařízení. Dohoda musí obsahovat výčet nákladů na domácnost a způsob úhrady, stanovení nejnižšího a nejvyššího počtu dětí, rozsah náhrady jízdních výdajů pěstounovi a jemu svěřeným dětem, důvody pro vypovězení dohody zřizovatelem.

SOS dětské vesničky

Je nezávislá nevládní sociálně rozvojová organizace, která s konceptem SOS dětských vesniček propaguje rodinný přístup k dlouhodobé péči o sirotky a opuštěné děti (Příručka Sdružení SOS vesniček, 2004).

Z pohledu české legislativy jsou zvláštním typem zařízení pro výkon pěstounské péče. Děti do své péče získávají pěstouni a SOS dětské vesničky jim zajišťují veškerý potřebný servis – rodinný dům (vždy jen pro jednu rodinu), odbornou psychologickou a pedagogickou pomoc, finanční podporu účasti dětí na různých volnočasových aktivitách.

V současné době provozuje Sdružení SOS dětských vesniček v České republice tři SOS dětské vesničky – v Karlových Varech – Doubí, Chvalčově a Brně – Madlenkách (Naše činnost, 2012-02-02).

Rodinu v SOS dětských vesničkách tvoří matka-pěstounka, rodinná asistentka („teta“) a děti. V roce 2008 na základě kritiky chybějícího mužského vzoru začaly SOS dětské vesničky přijímat také manželské páry (Nyklová, 2012-02-02). Podle informací poskytnutých pracovníci ze Sdružení SOS dětských vesniček je v současnosti (únor 2012) ve vesničkách 22 pěstounek. Manželský pár měli od roku 2008 pouze jeden, ale ten v nedávné době odešel do vlastního bydlení. Jsou zde tedy samotné maminky - pěstounky (což neznamená, že by žádná z nich neměla partnera, ale do pěstounské péče přijaly děti samostatně a v pracovním vztahu k sdružení jsou pouze ony). Během února a března probíhá nábor nových pěstounek, ale opět se hlásí převážně samotné ženy.

2. Historie osvojení a pěstounské péče

Přijímání cizího dítěte za vlastní, čili osvojení, má své kořeny již v dobách dávno minulých, kdy lidstvo bylo ještě součástí přírody a zdaleka nestálo na vrcholu potravního řetězce. Člověk má v sobě ochranné tendence odedávna, jako jakousi součást své biopsychické výbavy. Je to instinkt, který nutí člověka chránit nejen své vlastní dítě, nýbrž jakékoli dítě. Avšak už od počátku dějin se dozvídáme o motivaci opačné a mnohem silnější než je základní ochranný instinkt – jde o motivaci sociokulturní, kdy děti bývají zahubeny z pomsty či obavy ze ztráty svého společenského postavení aj. (Matějček et al., 1999).

Pavel Vodák (1967) rozdělil vývoj adopce do pěti fází. První fázi představuje Starý Řím, ve kterém je prioritou zájem osvojitele. Adopce je zde nejčastější ve vyšších kruzích a to hlavně z důvodu zachování rodového jména a majetku. Druhá fáze zahrnuje středověk a novověk až do konce 18. století. Významný je zde postupný vliv křesťanských zásad na společenský pohled na dítě. Vznikaly první nalezince, ve snaze uchránit dítě před časnou smrtí či neblahým osudem. Fází třetí je doba osvícenství a století následující. Nalezince se stávají společensky nutnými institucemi. Vznikají pak také sirotčince, jako pokročilejší forma ústavní péče. Pohled je zde upírán na řádnou východu spíše než jen na „pouhou“ záchranu života. V Nalezincích byla opačná situace než dnes – dětí vhodných k adopci mnoho, ale zájemců o ně málo. Zájem veřejnosti a státu vždy roste s vysokým počtem sirotek po velkých válkách. Čtvrtou fází je období první republiky. Osvojení se začíná upravovat zvláštními zákony. „Ochrana dítěte se v nové republice stává i jakýmsi nepsaným celonárodním programem“ dodává Matějček et al. (1999, s. 21). Poslední – pátou fází adopce je pak doba po II. světové válce. Byla preferována kolektivní výchova před výchovou rodinnou. Rodina byla považována za překonanou historickou instituci. Zlom nastal po zveřejnění nepříznivých zkušeností s ústavní kolektivní výchovou a v roce 1963 je rodina opět považována za základní výchovnou instituci.

Na fáze Pavla Vodáka navazuje i Zdeněk Matějček (1999) „fází současnou“, kterou spatřuje v novodobých tendencích směřujících k Úmluvě o právech dítěte z roku 1989.

Pěstounská péče má své kořeny podle Matějčka (1999) v instituci kojných. Kdykoli společnost vzkvétá a objeví se i tzv. „vyšší třída“, jde s ní ruku v ruce i ideál krásy

ženského těla. Ten se však neslučuje s těhotenstvím, porodem ani kojením. Jestliže chce mít pár vlastní děti „krev jejich krve“, pak se žena těhotenství a porodu nevyhne. Za to je ale jednoduché najít jinou ženu, která dítě za úplatu či materiální výhody odkojí. Placené kojné, pak chůvy, opatrovnice a pěstounky nalezneme již ve Starověku. Tyto ženy běžně patřili na panovnické dvory, později i do výše postavených měšťanských rodin. V renesanční Francii bylo běžné, že měšťácká rodina svěřovala své dítě na dva roky do péče kojné na vesnici a pokud přežilo, tak si ho po dvou letech vzali zpět.

Na konci 18. století v době zřizování nalezinců placené kojné a chůvy zůstávají nadále, jen pod oficiální označením - pěstounky. Začíná se zde angažovat i stát se svými úředními orgány. Nalezinec a pěstounská péče s ním spojená jsou financovány Zemským fondem.

Brzy po narození dítě z nalezince putuje ke kojné na vesnici a to většinou do velmi nuzných podmínek a pobývá tam šest let. Každá pěstounka se musela podrobit lékařské prohlídce je-li zdravá a má dostatek mateřského mléka pro své vlastní děti i pro dítě z nalezince. Farář dané obce ji pak musel každý měsíc potvrdit, že dítě žije a s tímto potvrzením si pak mohla vyzvednout svou odměnu v pokladně nalezince. Plat pěstounek byl vzhledem k věku dítěte sestupný. Už tehdy byla snaha o kontrolu a tak nalezinec v Praze si najímal dva lékaře, kteří měli v rodině vykonat návštěvu jednou za dva měsíce. Běžným jevem však bylo, že když se lékař blížil, pěstounka se svěřenými dětmi zmizela, nebo se naopak umyla a děti dle možností nastrojila, aby vše vypadalo v pořádku. Šestým rokem dítě dosáhne tzv. „normálního“ věku a musí být vráceno do ústavu, leda že by pěstounka byla ochotna se o dítě starat bez odměny. Z ústavu jdou děti do kláštera, který funguje jako přestupní stanice. Odtud jsou pak posílány do svých domovských obcí, tam se o dítě na náklady obce stará rodina, která se o ně přihlásila. Ta ho má řádně vychovávat a posílat do školy. Většinou však končí v pastouškách a pomáhají pastýři či chodí po žebrotě.

V roce 1868 začínají být zřizovány okresní sirotčince. Roku 1902 vzniká sirotčí fond a od roku 1904 vznikají v jednotlivých okresech Okresní komise pro péči o mládež, jejichž úkolem je starat se o osiřelé a opuštěné děti. Postupně vzniká říšské Ústředí péče o mládež ve Vídni a samostatná Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. Ty sdružují dobrovolné pracovníky různých

oborů a koordinují činnost Okresních komisí péče o mládež. Koncem I. světové války má ve své správě 15 ústavů.

První republika navazovala na zlepšený stav péče o dítě dosažený v posledních letech Rakouska-Uherska. Úřady pozměnily svá jména, ale funkce zůstaly stejné a jen se zdokonalovaly. V roce 1931 spravovaly okresy 24 okresních sirotčinců a stát spravoval 60 dětských domovů, určených k dočasnému pobytu. Jejich funkce byla podobná dnešním diagnostickým dětským domovům. Jeden dětský domov nečítal více jak dvacet dětí, tudíž si zachovával rodinný ráz. Odtud pak děti putovali zpět do vlastní rodiny, do náhradních rodin popřípadě do ústavu pro starší děti.

Po druhé světové válce a hlavně s nástupem komunistického režimu nastal velký zlom. Byl naprosto zlikvidován propracovaný systém péče o ohrožené děti (Matějček et al., 1999). Došlo k reorganizaci systému sociálně právní ochrany dětí. Byly zrušeny všechny existující spolky Okresní péče o mládež i jejich zemská ústředí a úkoly péče o mládež byly přeneseny na okresní a zemské národní výbory (Veselá, 2003). V roce 1950 byla zrušená pěstounská péče a nastala doba tzv. rozkvětu kolektivní výchovy dětských domovů. Do té doby u nás bylo hodně pěstounských rodin a v některých okresech vnikaly jakési pěstounské kolonie, které měly svou tradici a dobře plnily svou funkci. V důsledku zrušení pěstounské péče až na péči příbuzenskou, musely být děti vyrůstající dosud v pěstounské péči umístěny do dětských domovů, ale řada pěstounů se však i přes tyto problémy rozhodla děti raději osvojit a vychovávat je nadále bez jakékoliv podpory. Jak již bylo zmíněno v roce 1963 byla rodina opět považována za základní výchovnou instituci (Matějček et al., 1999).

Pěstounská péče se však jako taková ještě v legislativním rámci neobjevila, ale byla zde možnost další formy náhradní rodinné péče a to: Svěření dítěte do výchovy jiného občana než rodiče, který poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. K „znovuobjevení“ pěstounské péče došlo po více jak 20-ti letech v roce 1973 (Veselá, 2003).

Po roce 1989 dochází k celospolečenským změnám a s tím souvisí i vznik či přeměna stávající legislativy. Významným mezníkem se stal rok 1999 ve kterém byl přijat zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Pěstounská péče v něm nebyla již jen výhradně dlouhodobou náhradní péčí, ale péčí na nezbytně dlouhou dobu, po kterou se o dítě nemohou, nechtějí či neumí postarat rodiče. Nový institut

pěstounské péče na přechodnou dobu byl v roce 2006, hlavně po vzoru zahraničního chápání pěstounské péče zakotven i v našem právním rádu (Králičková, 2009).

V současnosti se chystá novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která by mimo jiné měla pomoci zvýšit počty pěstounů na přechodnou dobu tak, aby děti nyní umísťované do ústavní péče měly možnost být v rodinném prostředí.

Následující tabulka ukazuje počet dětí svěřených do pěstounské péče v rozmezí let 1989 – 2010.

Počet dětí svěřených do pěstounské péče v rozmezí let 1989 – 2010			
Rok	Počet	Rok	Počet
1989	775	2000	884
1990	771	2001	908
1991	744	2002	863
1992	766	2003	1015
1993	656	2004	1089
1994	792	2005	864
1995	842	2006	889
1996	942	2007	1105
1997	750	2008	1403
1998	802	2009	1301
1999	879	2010	1491

Tabulka 2 Počet dětí svěřených do pěstounské péče v rozmezí let 1989 – 2010
Zdroj: MPSV ČR, 2011

3. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tzv. podinstitutem pěstounské péče je v poslední době často diskutovaná pěstounská péče na přechodnou dobu, v posledních letech také známá pod pojmem „profesionální pěstounská péče“.

Pojem profesionální pěstounská péče náš právní řád nepoužívá, ale jelikož je tento institut odvozen od tzv. profesionální pěstounské péče, která existuje v některých zemích Evropské unie (Polsko, Slovensko, Velká Británie atd.) a je jí principiálně, podobná dochází a nejen v médiích, k splynutí těchto pojmů (Řehulová, 2009; Vránová, 2011). Pro účely této práce nám však postačí, budeme-li tyto dva pojmy chápat jako synonymní.

„Cílem pěstounské péče na přechodnou dobu je předejít umístění dítěte do ústavní péče v situaci, kdy dítě po určitou dobu z různých důvodů nemůže setrvat v biologické rodině, ale existuje tu předpoklad brzkého návratu do ní.“ (Řehulová, 2009, s. 2333)

Tato forma náhradní rodinné péče se do legislativy České republiky dostala v roce 2006 a mimo návratu k biologickým rodičům měla také umožnit řadě dětí ještě rychlejší cestu do náhradní rodiny. (Bubleová, 2011b)

Podle Řehulové (2009) byla pěstounská péče na přechodnou dobu zakotvena do našeho právního řádu, také jako reakce na kritiku České republiky pro velký počet dětí do 3 let umístěných v ústavní péči. Ze závěrečné zprávy projektu, který zjišťoval počet a charakteristiku dětí do tří let umístěných do ústavní péče bez rodiče na dobu delší než tři měsíce, a kterého se zúčastnilo 33 evropských zemí, vyplývá, že Česká republika obsadila s počtem 1 630 dětí do 3 let umístěných v ústavní péči nechvalné první místo.

3.1. Současný stav

Pěstounem na přechodnou dobu se může stát ten, kdo je před svěřením dítěte zařazen do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Proces odborného posouzení před zařazením do evidence je podobný jako u osvojení a „klasické“ pěstounské péče. S ohledem na zvýšenou náročnost péče o děti v přechodné pěstounské péči musí pěstouni absolvovat přípravu na přijetí dítěte do rodiny ve větším rozsahu s tím, že je doporučeno 70 hodin

přípravy. Evidence je ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí vedena krajským úřadem (Bubleová, 2011a; Informační materiál MPSV ČR, 2009).

Pěstouny na přechodnou dobu by měli být (podle informačních materiálů MPSV ČR, 2009):

- dospělí, zralí lidé s dobrými předpoklady a schopnostmi pro péči o děti, výchovu a rodičovství,
- mají dostatečné materiální a sociální zázemí, aby se mohli o děti bezpečně starat u sebe doma,
- jsou dobře informováni a vzděláni pro poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu,
- vědomě se rozhodli poskytovat právě přechodnou pěstounskou péči, tedy pěstounskou péči na kratší dobu,
- rozumějí tomu, proč je pro děti potřebná přechodná pěstounská péče a umějí ji správně poskytovat,
- chápou důležitost udržování kontaktu mezi dětmi a jejich biologickou rodinou, podporují pozitivní vztahy a setkání,
- jsou prověřeni jako bezpeční náhradní rodiče a přiměřeně vzdělaní v oblasti péče o děti v obtížné rodinné situaci, jsou schopni a ochotni spolupracovat s odborníky
- pěstouni pozitivně a aktivně ve spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dětí a odbornými pracovníky pomáhají dítěti s návratem do původní rodiny nebo rodiny náhradní
- kvalitní přechodná pěstounská rodina se může postupně krátkodobě starat o další a další děti,
- přechodná pěstounská péče je poskytována individuálně podle potřeb dítěte.

Podle Pávkové (2003) jsou u žadatelů o tento institut nezbytné tyto předpoklady:

- naplněné vlastní rodičovství anebo velmi dobře zpracovaný problém bezdětnosti;
- zkušenosti s výchovou dětí, nejlépe vlastních, příbuzných, nebo alespoň z dlouhodobé volnočasové činnosti;
- vysoká adaptabilita a frustrační tolerance;
- celková psychická zralost;
- ochota dále se vzdělávat a spolupracovat se všemi zaangażovanými;
- podpora zbytku rodiny a souznění s přáním dětí, které v ní vyrůstají.

Dítě je svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám na dobu:

- po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat;
- po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením (souhlas s osvojením lze dát nejdříve šest týdnů po porodu, jde tedy o odložené novorozence, u kterých se čeká na souhlas rodičů s osvojením, kteří nejsou umístěni do předadopční nebo předpěstounské péče);
- do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení. Zde se jedná o děti:
 - zpravidla do jednoho roku věku, o které rodiče neprojevili po dobu dvou měsíců od narození žádný zájem, a soud zkoumá, zda jim v projevení zájmu nebránila zvláštní překážka,
 - u kterých soud zkoumá, zda rodiče po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě (Bubleová, 2011b).

O svěřením dítěte do péče rozhoduje soud na návrh orgánu sociálně právní ochrany dětí. Přechodná pěstounská péče je stanovena plánem péče o dítě po pečlivém vyhodnocení jeho situace. Rodina průběžně spolupracuje s orgánem sociálně právní ochrany dětí, je provázena, pravidelně supervidována a školená. Důležitým aspektem pěstounské péče na přechodnou dobu je skutečnost, že soud je povinen každé 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro pobyt dítěte u pěstounů po přechodnou dobu.

Z hlediska finančního zajištění náleží pěstounům i dětem v přechodné pěstounské péči dávky pěstounské péče ze systému státní sociální podpory, a to ve stejném rozsahu jako v ostatních případech svěřením dítěte do klasické pěstounské péče (Informační materiál MPSV ČR, 2009).

Biologičtí rodiče dítěte mají stále rodičovskou zodpovědnost a tudíž i vyživovací povinnost (Bubleová, 2011b).

3.1.1. Negativa současné podoby pěstounské péče na přechodnou dobu

Takto koncipovaná pěstounská péče na přechodnou dobu se však ukázala nedostačující. Její právní úprava byla strohá a všeho všudy obsažena jen v jednom odstavci v zákoně o rodině a jednom odstavci v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Podle Řehulové (2009) se negativně také jeví rozsah odbornosti budoucích pěstounů na přechodnou dobu, který není nijak vymezen a představy o něm jsou nejasné. Stěžejním problémem je také nedostatek zájemců o to, stát se pěstounem na přechodnou dobu a to hlavně z finanční nejistoty, která z této formy náhradní rodinné péče plyne. Pěstouni totiž pobírají dávky jen v případě mají-li dítě v péči. Pokud jsou v tzv. stavu „pohotovosti“ (jsou bez svěřeného dítěte nebo čekají na další či první dítě) nemají nárok na žádnou dávku. Také adaptace dítěte na rodinu a nové prostředí vyžaduje vždy (výjimku mohou tvořit starší děti) po určitou dobu celodenní péči. Délka může být odlišná, podle věku a potřeb dítěte. Málokdo pak má takové zaměstnání a finanční prostředky na to, aby takový styl života mohl vést po delší dobu (Vránová, 2011).

Počet dětí umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu			
2007	2008	2009	2010
4	26	33	0

Tabulka 3 Počet dětí umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu
Zdroj: MPSV ČR, 2011, upravila Kateřina Tomanová

3.2. Možná budoucnost

Mediální zájem, týkající se velkého počtu dětí umístěných v ústavní péči rozpoutal v ČR řadu diskuzí a popostrčil zákonodárce k vytvoření novely zákona o sociálně-právních ochraně dětí (dále jen „novela“). Ta by měla přispět transformaci systému péče o ohrožené děti.

Podle důvodové zprávy k novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí je cílem nové právní úpravy hlavně:

- vytvoření podmínek pro zabezpečení výchovy a všestranného rozvoje dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí nebo v náhradním rodinném prostředí,
- změna orientace systému směrem k prevenci, díky níž odpadne nákladná a v mnoha případech neúčinná práce s dlouhodobě neřešenými problémy,

- zvýšení kvality systému zavedením standardů kvality a sjednocením postupů sociálně-právní ochrany dětí a osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí,
- vytvoření alternativ k nadměrnému umísťování dětí do institucionální péče rozvojem a profesionalizací pěstounské péče.

Od 1.7.2012 nebo spíše od 1.1. 2013 bychom se měli setkávat mimo jiné i s novou úpravou pěstounské péče na přechodnou dobu.

Nový zákon ji chápe jako zaměstnání. Pokud je osoba vedena v evidenci žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu, ať již má dítě ve faktické péči či je v pohotovosti pobírá odměnu pěstouna. Tato odměna se pro účely zdravotního pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti posuzuje jako plat.

Dále nově obsahuje:

- místní příslušnost krajského úřadu, obecního úřadu obce s rozšířenou působností a obecního úřadu se řídí místem trvalého pobytu osoby zařazené do evidence pěstounů na přechodnou dobu,
- minimální počet hodin přípravy žadatelů o zařazení do evidence pěstounů na přechodnou dobu a to nejméně na 72 hodin (dříve to bylo 70 hodin a mělo to formu doporučení, nyní je to výslovně uvedeno v zákoně),
- ustanovení maximální doby tří let po kterou může být dítě v péči pěstouna (Výjimku tvoří sourozenecké skupiny, kdy se doba svěřením dítěte odpočítává od posledního svěřeného sourozence do péče),
- ujednání o dohodě o výkonu pěstounské péče:
 - práva a povinnosti pěstouna a osoby pečující o evidenci,
 - podmínky uzavření, vypovězení ze strany pěstouna i zrušení ze strany úřadu.

Klasický pěstoun a do budoucna i pěstoun na přechodnou dobu bude mít:

- právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě; tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče:
 - po dobu, kdy je pěstoun uznán jako dočasně práce neschopný nebo při ošetřování osoby blízké,
 - při narození dítěte,
 - při vyřizování nezbytných osobních záležitostí,
 - při úmrtí osoby blízké.

- právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené děti v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce,
- právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců,
- povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 12 hodin za rok a s tím je spojené i právo na bezplatné zprostředkování a zajištění tohoto zvyšování si znalostí a dovedností,
- v souladu s individuálním plánem péče o dítě¹ povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak, pěstouni mají právo na pomoc s plněním této povinnosti, včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku,
- povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí.

3.2.1. Negativa možné budoucí úpravy profesionální pěstounské péče

Středisko náhradní rodinné péče (2011) vyslovilo jednu zásadní připomínku a sice, že novela opomíná vytvoření různých alternativ přechodné pěstounské péče, podle nastavení pečující osoby. Chybí vytvoření lepších podmínek pro přechodnou pěstounskou péči pro osobou, která má zájem stát se osvojitelem, a tedy by tato péče s velkou pravděpodobností nahrazovala či představovala jakousi předosvojitelskou péči. V zákoně také není zachována možnost převzít dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu i zájemcům o pěstounskou péči, a to zejména v případech, kdy bude možno předpokládat, že dítě bude potřebovat spíše dlouhodobou péči.

Zvláštní úpravu situací, ve kterých by mělo být dítě svěřováno do přechodné pěstounské péče, považuje Středisko náhradní rodinné péče (2011) za nadbytečnou a komplikující systém. Důsledkem by mohlo být, že by se vytvořila

¹ Individuální plán péče o dítě vytváří sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí ve spolupráci s odborníky a dalšími stranami (lékaři, školou, členy rodiny atd.) Účelem plánu je zjistit potřeby dítěte v kontextu života jeho rodiny a získané informace a porozumění použít při naplňování těchto potřeb v budoucnosti. Plán bere v úvahu všechna zjištěná fakta a jejich vzájemné vztahy, navrhuje, jak se v blízké budoucnosti bude pracovat s dítětem a jeho rodinou.

přednost pěstounské péče na přechodnou dobu před pěstounskou péčí, a to by mohlo být nezřídka v neprospěch dětí.

Osobně nevím, zda s těmito připomínkami mohu souhlasit, nemám zkušenost s tím, do jaké míry se dá předpovědět, zda situace dítěte vyžaduje dlouhodobou či jen krátkodobou péči. U žadatelů o osvojení a neméně také i u klasických pěstounů, kteří apriori zvolili institut, který se vyznačuje dlouhodobostí a touhou mít dítě „jako vlastní“, by mohl pak, podle mého názoru, nastat velký otřes např. v situaci, kdy do své péče přijmou dítě, u kterého by byla velká šance na jeho dlouhodobé setrvání v rodině a pak, jak se to stává, nastaly komplikace např. se získáním svolení biologických rodičů s osvojením.

Osobně zatím žádná výrazná negativa nevidím. Jen si myslím, že 72 hodin povinné přípravy žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu je málo, vzhledem k tomu, že by měli být nejen rodiči, ale i profesionály.

3.3. Finanční zajištění pěstounských rodin na přechodnou dobu

Jak již bylo zmíněno, výše pěstounům i dětem v přechodné pěstounské péči náleží dávky pěstounské péče ze systému státní sociální podpory, a to ve stejném rozsahu jako v ostatních případech svěřením dítěte do klasické pěstounské péče (Informační materiál MPSV ČR, 2009). Dále také mají nárok po splnění zákonem stanovených podmínek na peněžitou pomoc v mateřství, rodičovský příspěvek či přídavek na dítě. Já se dále zaměřím jen na dávky v pěstounské péči.

3.3.1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

V současné době má nárok na tento příspěvek nezaopatřené dítě² svěřené do pěstounské péče. Příspěvek se poskytuje do dosažení zletilosti dítěte nebo nejdéle do 26 let, jestliže jde o nezaopatřené dítě, které žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do doby dosažení zletilosti jeho pěstounem (Dávky pěstounské péče MPSV ČR, 2012-02-23).

² Za nezaopatřené dítě se vždy považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a dále nejdéle do 26 let věku dítěte:

- jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání,
- jestliže se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz,
- jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči podle věku a zdravotního stavu dítěte (stupně závislosti dítěte na pomoci jiné osoby) měsíčně v Kč				
Nezaopatřené dítě ve věku	Zdravé dítě	Ve stupni závislosti I	Ve stupni závislosti II	Ve stupni závislosti III nebo IV
Do 6 let	4 002	4 089	5 046	5 394
6 – 15 let	4 922	5 029	6 206	6 634
15 – 26 let	5 635	5 758	7 105	7 595

Tabulka 4 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči podle věku a zdravotního stavu dítěte (stupně závislosti dítěte na pomoci jiné osoby) měsíčně v Kč - současnost
Zdroj: MPSV ČR, 2012

Možná budoucnost

Novelou se povaha příspěvku na úhradu potřeb dítěte nijak nemění. Dochází, ale ke snížení jeho částky, změně kategorizaci podle věku a rozdělení příjemců ve stupni závislosti III a IV.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči podle věku a zdravotního stavu dítěte (stupně závislosti dítěte na pomoci jiné osoby) měsíčně v Kč					
Nezaopatřené dítě ve věku	Zdravé dítě	Ve stupni závislosti I	Ve stupni závislosti II	Ve stupni závislosti III	Ve stupni závislosti IV
Do 6 let	3 680	4 000	4 400	4 800	5 200
6 – 12 let	4 508	4 900	5 390	5 880	6 370
12 – 18 let	5 175	5 625	6 188	6 750	7 313
18 - 26	5 430	5 900	6 500	7 090	7 680

Tabulka 5 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči podle věku a zdravotního stavu dítěte (stupně závislosti dítěte na pomoci jiné osoby) měsíčně v Kč – budoucnost
Zdroj: MPSV ČR, 2012, upravila Kateřina Tomanová

3.3.2. Odměna pěstouna

Odměna pěstouna je určitým způsobem společenské uznání osobě pečující o cizí dítě v pěstounské péči. Na odměnu má nárok pěstoun, kterému bylo svěřeno do péče alespoň jedno dítě a to po dobu trvání pěstounské péče. Pokud se poskytuje dítěti po dosažení zletilosti příspěvek na úhradu potřeb dítěte, má i pěstoun nárok na odměnu pěstouna. Pokud pěstounskou péči vykonávají manželé společně, má na tuto dávku nárok jen jeden z nich.

Tato odměna se pro účely zdravotního pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti neposuzuje jako plat (Dávky pěstounské péče - Na úřad přes internet, 2012-02-23)

Počet dětí v pěstounské péči	Výše odměny pěstouna v Kč měsíčně
1	3 410
2	6 820
3 nebo 1 závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II, III, IV.	18 755
4	20 460
Za každé další dítě se odměna pěstouna zvyšuje o 0,5 životního minima jednotlivce za každé svěřené dítě a o 0,75 jde-li o další dítě se stupněm závislosti II, III, IV.	

Tabulka 6 Výše odměny pěstouna – současnost
Zdroj: MPSV ČR, 2012

Možná budoucnost

Odměna pěstouna bude po schválení novely považována pro účely zákonů upravujících daně z příjmů, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění za plat.

Tuto odměnu bude pobírat i osoba v evidenci uchazečů o pěstounskou péči na přechodnou dobu, která nebude mít svěřené dítě do péče.

Počet dětí v pěstounské péči	Výše odměny pěstouna v Kč měsíčně
1	8 000
2	12 000
3 nebo 1 závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II, III, IV nebo Jde-li o pěstouna na přechodnou dobu i v případě že nepečuje o žádné dítě	20 000
1 závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II, III, IV svěřené do pěstounské péče na přechodnou dobu	24 000
Za každé další dítě svěřené do péče se odměna pěstouna zvyšuje o 4 000.	

Tabulka 7 Výše odměny pěstouna – budoucnost
Zdroj: MPSV ČR, 2012, upravila Kateřina Tomanová

3.3.3. Příspěvek při převzetí dítěte

Účelem příspěvku při převzetí dítěte je přispět na nákup potřebných věcí pro dítě, které přichází do náhradní rodinné péče. Je to jednorázová dávka (Dávky pěstounské péče MPSV ČR, 2012-02-23).

Věk dítěte	Příspěvek při převzetí dítěte v Kč
Do 6 let	8 000
6 – 15 let	9 000
15 – 18 let	10 000

Tabulka 8 Příspěvek při převzetí dítěte – současnost
Zdroj: MPSV ČR, 2012

Možná budoucnost

Tato dávka zůstává obsahově stejná, mění se její kategorizování podle věku dítěte a pro skupinu 12 – 15 se dávka zvyšuje.

Věk dítěte	Příspěvek při převzetí dítěte v Kč
Do 6 let	8 000
6 – 12 let	9 000
12 – 18 let	10 000

Tabulka 9 Příspěvek při převzetí dítěte – budoucnost
Zdroj: MPSV ČR, 2012, upravila Kateřina Tomanová

3.3.4. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Náleží pěstounovi, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti. Podmínkou nároku je, že vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost.

Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, nejvýše však 100 000 Kč (Dávky pěstounské péče MPSV ČR, 2012-02-23).

Možná budoucnost

V budoucnu bude mít nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla osoba, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti.

Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla je 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Součet těchto příspěvků poskytnutých osobě pečující v období posledních 10 kalendářních let před dnem podání žádosti nesmí přesáhnout 200 000 Kč.

4. Zahraniční zkušenosti s pěstounskou péčí se zaměřením na formy profesionální

Ve většině států Evropy existují formy odpovídající modelu profesionální pěstounské péče již řadu let. V této kapitole bych ráda upozornila na systém pěstounské péče ve Velké Británii, na Slovensku a v Polsku. Považuji za nutné uvést nejen jejich propracovanost, ale i úskalí, se kterými se setkávají. Informace o institutech pěstounské péče v jednotlivých zemích jsem doplnila statistikami.

4.1. Pěstounská péče ve Velké Británii

Rozvoj pěstounské péče ve Velké Británii začal v 70. letech 20. století po vážné kritice ústavní péče. Pěstounská péče se začala rozvíjet a dnes má již několik podob, jak ve svých pracích uvádějí autorky Bubleová, et al.(2002) a Koudelková (2009).

Formy pěstounské péče

Respitní péče je součástí podpůrné péče převážně pro děti se speciálními potřebami. Nabízí pravidelné krátkodobé či nouzové pobyty. Nabízí rodičům a někdy i dětem určité období odpočinku od stále trvající péče. Tato forma pěstounské péče je odlehčením a určitou prevencí krizových situací.

Azylová či emergentní pěstounská péče reaguje na aktuální krizové či problémové situace vyžadující rychle řešení. Od „azylových“ pěstounů se očekává, že budou kdykoli k dispozici.

Krátkodobá pěstounská péče trvá od několika dnů až po tři měsíce. Je vhodná pro děti před osvojením, v případě krize v rodině, kvůli diagnostickým potřebám nebo kvůli hospitalizaci rodiče v nemocnici.

Střednědobá pěstounská péče je časově vymezena cca od sedmi týdnů až po dva roky. Tato forma poskytuje rodičům čas na vyřešení rodinných, finančních a existenčních poměrů. Po nápravě se pak dítě vrací do původní rodiny.

Dlouhodobá pěstounská péče trvá od dvou let výše. Je to forma náhradního rodičovství, ale práce s původní rodinou stále trvá.

Soukromá pěstounská péče se od zákonného pěstounství liší tím, že rodiče dávají souhlas s výběrem konkrétního pěstouna nebo jej sami vyhledávají. Biologičtí rodiče jsou povinni zamýšlené umístění dítěte ohlásit sociálním úřadům, které

prozkoumají vhodnost takového opatření. Tato forma pěstounské péče bývá nejproblematičtější.

Není vyloučeno a v praxi se tak i děje, že jednotlivé formy pěstounské péče se prolínají podle potřeb dítěte a že krátkodobé formy se stávají dlouhodobějšími.

Velká část aktivit spojených s pěstounskou péčí od propagace pěstounství, výběr pěstounů, zajištění odborné způsobilosti pěstounů až po následnou péči a podporu všech zainteresovaných osob po umístění dítěte, je v rukou nestátních agentur. Státní správa má ve Velké Británii hlavně funkci iniciátora a koordinátora. Klíčovým pracovníkem pro dítě je sociální pracovník místního obecního úřadu, který je oprávněn odebrat dítě z rodiny a po zvážení dítě umístit do některé z forem náhradní rodinné péče. Poté dítě nadále sleduje a dohlíží na něj.

Nároky kladené na budoucí pěstouny se liší s ohledem na různorodost forem pěstounské péče. Bývají zařazení do různých vzdělávacích programů i podle dalších specifík dětí o které budou pečovat, například děti s určitým druhem postižení či s výchovnými problémy.

Finanční zajištění pěstounů zaleží na agentuře, pod kterou působí, na regionu nebo i na míře specifických potřeb dítěte. Rozpětí může být od minimálního příspěvku po příjem srovnatelný s příjmem sociálního pracovníka (Bubleová et al., 2002)

4.1.1. Statistika

Pěstounská péče má ve Velké Británii nezastupitelné místo. Je to nejběžnější forma umístování opuštěných dětí žijících mimo domov. Podle statistického průzkumu bylo k 31.březnu 2011 v pěstounské péči umístěno 74% dětí vyžadující pomoc (DfE: Children Looked After by Local Authorities in England, 2012-02-13).

4.1.2. Problémy

Ve Velké Británii dochází k častému selhávání pěstounské péče a to hlavně u dětí adolescentního věku. Hlavní příčina je v nedostatečném počtu pěstounů, a tak i menší možnosti najít pro konkrétní dítě vhodnou osobu a prostředí (Koudelková, 2009). Zvýšit počet pěstounů se snaží Velká Británie hlavně propagací pěstounství v médiích, na různých seminářích, workshopech atd. (Koudelková, 2009).

4.2. Pěstounská péče na Slovensku

Pěstounskou péči na Slovensku zmapovaly ve svých pracích autorky Bubleová (2002) a Malinková (2009). Pěstounská péče na Slovensku má jak „klasickou“ dlouhodobou formu tak krátkodobou. Jako u nás nejsou pěstouni zákonnými zástupci dítěte a rodiče mají stále vyživovací povinnost. Kontakt dítěte s biologickou rodinou je podporován, pokud je to v zájmu dítěte.

První zmínka o profesionální pěstounské péči se objevila ve slovenské legislativě už v roce 1993. Od té doby se její úprava několikrát proměnila až do dnešní podoby. Hlavním důvodem pro zavedení profesionální pěstounské péče je jako ve většině ne-li ve všech zemích omezit počet dětí umísťovaných do ústavní péče.

„Profesionálna náhradná výchova v rodine“ je institut nikoli náhradní rodinné péče ale péče ústavní, která je vykonávána ve vlastním rodinném prostředí profesionálních rodičů 24 hodin denně. Profesionální rodina je organizační složkou dětského domova. Profesionální rodič je zaměstnancem dětského domova nebo krizového střediska. Má řádnou pracovní smlouvu, ve které je uvedena i náplň práce a dostává mzdu. Vedle mzdy je také vyplácen příspěvek na úhradu nákladů na dítě v profesionální náhradní výchově v rodině. Tato částka není fixně dána, v jednotlivých dětských domovech se může lišit. Profesionální náhradní výchova v rodině, co se týče její náplně, je srovnatelná s pěstounskou péčí či s osvojením. Rozdíl je ten, že o umístění do profesionální rodiny nerozhoduje soud, ale ředitel dětského domova či krizového střediska. Děti se tak bez zbytečných průtahů dostávají poměrně rychle do rodinného prostředí. Do profesionální rodiny je možno umístit až šest dětí (tři na každého z rodičů), výjimku tvoří početnější sourozenecké skupiny.

Podle novely schválené v roce 2011 mají zřizovatelé dětských domovů povinnost vytvořit v dětských domovech takové podmínky, aby děti do šesti let byly zařazeny do profesionální rodiny (Borovicová, 2012-02-14).

Profesionálními rodiči se může stát manželský pár nebo jednotlivec. Podmínkou pro vykonávání této profese je absolvování odborné přípravy a minimálně středoškolské vzdělání. Pěstounská péče může trvat až do 25 let věku dítěte v případě, že studuje.

4.2.1. Statistika

Počet dětí v dětských domovech a v profesionálních rodinách k 31.12. sledovaného roku			
	2008	2009	2010
Dětské domovy	4 188	4 152	4 064
Počet dětí v profesionálních rodinách	598	815	994

Tabulka 10 Počet dětí v dětských domovech a v profesionálních rodinách k 31.12. sledovaného roku na Slovensku

Zdroj: Mosty k rodině, 2011

4.2.2. Problémy

Řehulová (2009) a Búšová (2009) vidí hned několik nedostatků. Na Slovensku chybí přesná definice a vnímání profesionálního rodičovství jako povolání. Existují rozdíly mezi službami, které nabízejí dětské domovy profesionálním rodičům. Rozpor je také mezi očekáváním dětského domova a profesionálních rodičů v tom smyslu, že některé dětské domovy upřednostňují koncept profesionálního rodičovství zejména pro problémové děti, zatímco druhá strana očekává přidělení bezproblémového dítěte do své péče. Dalším problémovým aspektem je otázka krátkodobosti profesionální náhradní rodiny, jelikož se vícekrát ukázalo, že děti byly v profesionální náhradní rodině umístěny několik roků (až 7 let a více). Problémem a to nejen ve slovenském pojetí profesionální pěstounské péče je také odchod dítěte z profesionální rodiny, který bývá charakterizován jako velká psychická zátěž a to nejen pro dítě, ale i pro profesionálního rodiče a další příslušníky rodiny. Nevýhodou slovenské profesionální náhradní rodiny je také oproti českému institutu profesionální pěstounské péče i omezení aplikace tohoto institutu jen pro děti s nařízenou ústavní péčí, což vylučuje využití například pro případy dětí o které se rodiče ze závažných důvodů nemohou starat (např. hospitalizace v nemocnici).

4.3. Pěstounská péče v Polsku

Institut náhradní rodinné péče, který měl znaky profesionální pěstounské péče nalezneme v polském právním řádu už v roce 1990. Postupem času docházelo k novelizacím a nynější úpravu již profesionální pěstounské péče nalezneme v polské legislativě od roku 2004.

Profesionální pěstounská péče, podléhá rozhodnutím soudu. Je zde vykonávána po dohodnutou dobu osobou, příbuzensky nespřízněnou s dítětem, v jejím vlastním rodinném prostředí, a to na základě smlouvy o dílo.

Polské právo rozlišuje tři typy profesionálních pěstounských rodin. Prvním je profesionální pohotovostní náhradní rodina, tzv. „tísňová rodina“. Ta se stará o opuštěné děti, děti v ohrožení života a zdraví a není-li možné stanovit totožnost rodičů či místo jejich pobytu. Zde mohou být dočasně umístěny maximálně tři děti, a to do doby, než se jejich životní situace vyřeší, nejdéle však 12 měsíců. Tyto tíšňové rodiny nemohou odmítnout přijetí dítěte ve věku do 10 let přivedené policií. Druhým typem je profesionální vícedětná náhradní rodina, ta má v péči minimálně tři a maximálně šest dětí. Svou povahou je vhodná zejména pro sourozence. Profesionální zvláštní náhradní rodina je třetím typem polského rozdělení profesionálních pěstounských rodin. Je určena pro děti společensky nepřizpůsobivé a děti s různými dysfunkcemi a zdravotními problémy vyžadující speciální péči a ošetřování. V této rodině mohou být maximálně tři děti.

Vedle profesionální pěstounské péče je zde samozřejmě i pěstounská péče dlouhodobá „klasická“ i příbuzenská.

Uchazeč o „pozici“ profesionálního pěstouna musí získat kladné hodnocení příslušného střediska sociální pomoci, k tomu je nutné absolvovat odborné školení v rozsahu 59 hodin (nyní by se to mělo zvýšit až na 200 hodin) a získat kvalifikační osvědčení. Dalším krokem je podání návrhu na uzavření smlouvy o dílo k rukám místně příslušnému starostovi.

Profesionálním náhradním rodinám je vyplácena za prováděnou péči a výchovu odměna na základě „smlouvy o dílo“ uzavřené mezi náhradní rodinou a starostou. Profesionální pohotovostní náhradní rodina navíc dostává odměnu za stav připravenosti k přijetí dítěte do péče. Uzavřou-li „smlouvu o dílo“ manželé, odměna náleží jen jednomu z nich. Výše odměny je vypočítávána z tzv. základu, který je pevně stanoven. Při stanovování výše odměny se zohledňuje mj. absolvování

dodatečných kurzů a školení či zkušenosti práce s dětmi a doba plnění funkce náhradní rodiny. Rodině je také poskytována peněžitá pomoc na pokrytí potřeb dítěte.

V Polsku také existuje systém krajských koordinátorů pěstounské péče, kteří dohlížejí na fungování pěstounských rodin, docházejí do nich a řeší případné problémy. (Řehulová, 2009)

4.3.1. Statistika

V roce 2010 bylo v pěstounské péči celkem 60 434 dětí. V příbuzenské pěstounské péči bylo 44 822 a 15 612 v nepříbuzenské (a z toho čísla 6 737 v profesionální pěstounské péči).

4.3.2. Problémy

V současné době se Polsko potýká s poklesem počtu pěstounů. Nejvíc jich mělo v roce 2007.

Polkowski na Semináři Právo na rodinnou péči II. uvedl, že polskými problémy jsou:

- nedostatečný počet specialistů a center podpory pěstounské péče,
- pěstounská péče často považována za "placenou" adopci,
- pěstounské rodiny jsou proti sloučení nebo dokonce proti kontaktu s rodinami,
- mnoho materiálních nároků ze strany pěstounů,
- mnoho rozchodů/rozpadů pěstounských rodin,
- nízká kvalita náboru a školení,
- vytváření pěstounských rodin spíše z důvodu statistik než kvality.

Polkowski se domnívá, že je to z důvodu nedostatečné podpory ze strany státu. Doplnil také, že velmi důležitá je osvěta a podpora pěstounské péče, která probíhá na internetu a v novinách.

5. Psychologická úskalí v náhradní rodinné péči se zaměřením na pěstounskou péči na přechodnou dobu

V předchozích kapitolách jsem uvedla jednotlivé typy náhradní rodinné výchovy, kterou můžeme dělit na náhradní rodinnou péči a ústavní péči. Hlavním vodítkem těchto kapitol byla právní ustanovení. V této kapitole bych se chtěla věnovat psychologické stránce náhradní rodinné péče a to hlavně se zaměřením na profesionální pěstounskou péči. Tato kapitola by měla pomoci dotvořit ucelený pohled na tuto problematiku.

„Každá jednotlivá forma náhradní péče, ať rodinné či nerodinné, má svá silná a slabá místa, má své přednosti a svá specifická úskalí, má určité rozpětí svých indikací i kontraindikací.“ (Matějček, 1999, s. 45)

Jedno však mají společné a to sice přijetí „cizího“ dítěte. Genetickým vkladem do života je vybavil někdo neznámý. Nynější vychovatelé neměli možnost se s ním sžít v době jeho prenatálního vývoje. Stojí před nimi velký úkol a to upravit svůj životní rytmus, tak aby vyhovoval nejen jim samým ale také tomuto „neznámému“ dítěti. (Matějček, 1999).

5.1. Základní psychologické potřeby dítěte

Stockholmské noviny Dagens Nyheter 1990: "Historik Sallimbeni žijící v 13. století v Itálii - Parmě píše o experimentu císaře Frederika II., který chtěl zjistit, jaký je původní jazyk člověka. Shromáždil několik dětí a zaměstnal kojné, aby se o ně starali za specifických podmínek: nesměly na ně mluvit, ani jim zpívat a nesměly je nosit ani na rukou.

Panovník – experimentátor předpokládal, že bez lidského kontaktu by se tyto děti měly vyvíjet maximálně přirozeným způsobem. Císař však nikdy nezjistil, jaký je původní jazyk člověka. Děti postupně zemřely bez viditelných příčin. " (Občianske združenie Návrat, 2000, s. 15)

Výše uvedená událost nám jen potvrzuje že se každé dítě rodí s potřebami a to nejen těmi fyzickými, jako je jíst a spát, ale také s těmi psychickými. Uspokojením těchto potřeb má dítě šanci na zdravý a harmonický vývoj.

Podle Matějčka a Langmeiera (1974) a Matějčka (1986, 1999) můžeme základní psychické potřeby rozdělit následovně:

Potřeba určité míry podnětů a základních podmínek pro účinné učení

Péče rodiče přináší dítěti širokou paletu stimulace: úsměvy, nošení na rukách, vnímání hraček a objektů různých tvarů, barev a materiálů atd. To všechno působí na dítě už od narození. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech řád a smysl. To napomáhá dítěti učit se, nabývat zkušenosti, přizpůsobovat se životním podmínkám, osvojovat si účelné pracovní postupy i strategie společenského chování.

Potřeba blízké osoby

Uspokojení této potřeby zbavuje člověka úzkosti, dodává mu pocit bezpečí.

Už v prenatální období se vytváří pouto mezi matkou a dítětem. Po narození reagují rodiče na signály, které dítě vysílá (pláč, úsměv atd.) a jejich pouto se vzájemně upevňuje a prohlubuje.

Fahlberg (1991) dodává, že při naplnění této potřeby přes vytvořené vzájemné pouto je dítě schopné:

- dosáhnout plného intelektuálního potenciálu,
- třídit a chápat pozorované okolí,
- myslet logicky,
- důvěřovat jiným,
- získat sebedůvěru,
- lépe zvládat stres a frustraci,
- překonávat běžné obavy,
- aj.

Dítě v ústavní péči nemá možnost vytvořit si dostatečně hluboký vztah k jedné osobě.

Potřeba pozitivní identity

V aktivní interakci si dítě začíná uvědomovat svoje „já“, svůj význam, pozici až možnosti uplatnění. Potřeba pozitivního přijetí sebe sama a své společenské hodnoty. Opakem identity je anonymita. Patříčná sebeúcta i sebevědomí jsou podmínkou uspokojivého zařazení do společnosti.

Největší problém nenaplnění této potřeby lze pozorovat u mladých lidí odcházejících z dětských domovů, kteří mají značné problémy právě s vlastní identitou a vědomím vlastní hodnoty.

Potřeba otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy

„Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí, což přeloženo do psychologické řeči znamená rozpětí mezi otevřeností a uzavřeností osudu, mezi nadějí a beznadějí, mezi životním rozletem a zoufalstvím.“ (Matějček, 1994, s. 38). Je to potřeba člověka mít stále něco před sebou, nějakou perspektivu, aby mohl plodně žít a pracovat.

Jestliže však nedochází k uspokojování jeho základních psychických potřeb v dostačující míře a po dost dlouhou dobu, hovoříme o psychické deprivaci. Je spíše výjimkou, přichází-li do náhradní rodinné péče dítě, které by nebylo nějak poznamenáno životem v předchozím nevhodném prostředí. I přes všechna zlepšení, kterými kojenecké ústavy a dětské domovy postupem času prošly, je stále nutno počítat, že děti přicházející z těchto zařízení si s sebou psychickou deprivaci nesou a to různých stupňů a forem (Langmeier, Matějček, 1974).

Z výše uvedených poznatků je zcela jisté, že je dítěti lépe vyrůstat-li v rodinném prostředí, kde mohou být všechny zmíněné potřeby naplněny.

5.2. Rodičovství

Rodičovství můžeme dělit na biologické a psychologické. Rodičovství biologické je některými odborníky i částí veřejnosti přeceňováno. Je považováno za jediné pravé, správné a tedy nedotknutelné a nenahraditelné. Naproti tomu výzkumy i praxe dokazují, že přijetí dítěte tzv. „cizího“ na podkladě psychologického rodičovství je možné. A i toto rodičovství je pravé a uspokojující všechny potřeby dítěte (Koluchová, Sobotková, 2004).

Matějček (1999) přichází se zajímavým faktem a to, že o psychickém přijetí dítěte rozhodují tzv. rodičovské postoje, které se vytvářejí nikoli během těhotenství, ale v celém předchozím životě. To je zkušeností s vlastními rodiči (či lidmi na jejich místě), životem v rodině, poznáním rodinné funkce mužské a ženské, stykem s vrstevníky, dosažením vlastní sexuální identity, zamilováním a teprve pak prožíváním těhotenství, porodu atd. Toto vnitřní přijetí dítěte je psychologickou podstatou rodičovství, což znamená, že v nezákladnějším a nejdůležitějším bodě jsou si rodiče vlastní i nevlastní rovni.

Velkým úskalím náhradní rodinné péče je rodičovská identita, s níž zápasí adoptivní rodiče i pěstouni. Je-li po delší době napjatého očekávání a nenaplněné touhy po dítěti, ona potřeba uspokojena. Je přirozené, že se u nich projeví snaha nově nabytou rodičovskou identitu chránit a pojistit si ji. Mají tendenci stylizovat se do pozice vlastních rodičů. Jelikož jimi ale ve skutečnosti nejsou, těžko se mohou zbavit nejistoty a pochybností. Východiskem z této situace je velké úsilí jedince přijmout svou skutečnou identitu náhradního rodiče. Nejde o identitu méně hodnotnou či podřadnou, ale „jinou“ a specifickou, s některými charakteristickými rysy (Matějček, 1999).

Pěstounství už z principu nepřipouští stylizaci do postavení rodičů vlastních, nebo ji přinejmenším velice ztěžuje. Vnější znaky identity dítěte (křestní jméno a příjmení, jména rodičů atd.) si dítě do nového svazku přináší z vlastní rodiny. Také některé právní úkony týkající se dítěte nepřísluší pěstounům, nýbrž jiným správním institucím. Častěji než dříve, bývá také zachován kontakt dítěte s biologickou rodinou. Jsou-li tedy pěstouni vedeni k tomu, aby se do role vlastních rodičů nevžívali, mají větší možnost než rodiče adoptivní, přijímat dítě takové, jaké je. Snáze se vyhýbají přepjatému očekávání a nerealistickým požadavkům na dítě (Matějček, 1999).

5.3. Problematické oblasti profesionální pěstounské péče

5.3.1. Rodič X profesionál

Slovenské občanské sdružení Návrat pro toto dilema našlo příhodné slovní spojení a to „Kulatá kostka“. Je to o vztahu mezi rolí rodiče, tedy něco co můžeme přirovnat k hladké, oblé kouli, a rolí profesionála–vychoovatele, což nám může evokovat něco ostrého, hranatého – kostku. Je to jakýsi těžko představitelný „patvar“, který spojuje dvě základní složky profesionálního pěstouna. Odborná i laická veřejnost si klade otázky typu: Je možné milovat dítě profesionálně? Je možné fungovat v pracovním procesu 24 hodin denně, 7 dní v týdnu?

Ze zahraničních zkušeností víme, že to fungovat může. Podle slovenských náhradních profesionálních rodičů v určitých obdobích převažuje jedno a pak zas druhé. Zdá se jakoby tento rozpor osobnosti měli zvládnutý, ale jak samy přiznávají, toto dilema není nikdy zcela vyřešeno.

5.3.2. Příklad „cizího“ dítěte

Dítě, které do rodiny přichází, má svoji vlastní historii, rodiče, temperament. Po nových rodičích nezdědilo nic, chybí jim společná minulost. Všechno začíná až od chvíle prvního setkání, přes postupné „otukávání“ až do doby odchodu dítěte (Občianske združenie Návrat, 2000).

5.3.3. Ztráta nebo omezení intimity rodiny

Rodiny, které chtějí vstoupit do tohoto institutu by si měly uvědomit, že kontroly rodiny sociálními pracovníky se dějí většinou neohlášeně. Také by rodina měla být ve stálém kontaktu s odborníky (např. psycholog), ale i jejich okolí bude zasahovat do života profesionální rodiny. Profesionální pěstounská péče je nejkontroverznějším druhem náhradní rodinné péče. Už jen fakt, že profesionální rodiče pobírají za svojí práci peníze, může u mnohých lidí z okolí vyvolat otázky – Nedělají to jen pro peníze? Právě nepochopení nebo neznalost může vyvolat množství negativních reakcí z okolí (Občianske združenie Návrat, 2000).

5.3.4. Střídání dětí

Jedno z velkých úskalí profesionální pěstounské péče, které je na začátku dobré si uvědomit. Relativní krátkodobost a střídání dětí jsou hlavní znaky pěstounské péče na přechodnou dobu. Bude zde také tlak z vnějšku, aby si po odchodu dítěte z rodiny co nejrychleji vzala další, protože jejich zaměstnanecký poměr stále trvá (Občianske združenie Návrat, 2000).

5.3.5. Kontakt s biologickou rodinou

Biologičtí rodiče neztrácejí právo na kontakt se svými dětmi. Do této instituce by měli vstupovat pěstouni s tím, že pokud to bude v zájmu dítěte, budou kontakt s biologickou rodinou muset podporovat a být na to připraveni (Občianske združenie Návrat, 2000)

5.3.6. Jen finanční motivace

Často se objevují názory, aby to pěstouni nedělali pouze z finančních důvodů. Zájemci o profesionální pěstounskou péči budou procházet náročným prověřováním a přípravami. Během tohoto procesu se budou odborníci snažit co nejlépe posoudit motivaci zájemců, jejich schopnost sebereflexe, ochotu vzdělávat

se a schopnosti poskytovat kvalitní péči. Pěstounství na přechodnou dobu je třeba chápat jako profesi - stejně jako zaměstnanci kojeneckých ústavů dostávají za svou práci plat, mají nárok na odměnu za svou práci také pěstouni. (Občanské sdružení Amalthea, 2012)

5.3.7. Střídání rodin

Je zřejmé, že se může stát, že dítě vystřídá více rodin (např. z důvodu, kdy se v průběhu poskytování podpory vlastní rodině ukáže, že není v zájmu dítěte se do vlastní rodiny vrátit, či dítě samo bude chtít z rodiny odejít). Zásadním krokem, omezující tuto skutečnost je dobré vyhodnocení situace dítěte a zvážení nakolik je možné počítat s návrat dítěte do biologické rodiny nebo zda třeba okamžitě uvažovat o nalezení dlouhodobější formy náhradní rodinné péče. Pokud dojde k přechodu dítěte z péče do péče, měl by být plánován tak, aby byl maximálně citlivý k potřebám dítěte (Občanské sdružení Amalthea, 2012).

5.3.8. Citová vazba mezi dítětem a pěstounem

Profesionální pěstounská péče má svá specifika a není určená pro každého. Pěstouni musí jasně znát smysl pěstounské péče na přechodnou dobu a jejich motivace přijmout dítě musí vycházet z přesvědčení, že chtějí poskytnout službu dítěti, nikoliv uspokojovat vlastní potřeby. Od počátku musí být pěstounům zřejmé, že pěstounská péče na přechodnou dobu slouží jako pomoc vlastním rodičům dítěte či jako přechodná fáze před trvalým umístěním dítěte. Na tuto roli se budou pěstouni připravovat, budou procházet prověřováním jejich osobnostního nastavení, motivace a kompetencí a bude jim poskytováno další vzdělávání, doprovázení sociálním pracovníkem při výkonu této profese. V zemích jako například Dánsko, Holandsko, Maďarsko, Norsko, Polsko, Rakousko, Slovensko, Slovinsko, Švédsko či Velká Británie již systém podobný pěstounské péči na přechodnou dobu nahrazující kojenecké ústavy funguje. Nemyslím si, že Češi jsou natolik jiní, aby se mezi nimi nenašli lidé, které tento institut bude naplňovat a uspokojovat (Občanské sdružení Amalthea, 2012).

Vezme-li se to z druhé strany od dítěte, jsou také slyšet hlasy typu: pro dítě je horší navázat vazbu v rodině a pak o ni přijít, než být v ústavu, kde silnou vazbu nenaváže. Výzkumy psychologů a neurofyziologů však ukazují, že pro dítě v raném věku je důležité naučit se navázat vztah s osobou, která o ně pečuje. Tím

si dítě zajišťuje možnost přežít a zažívá blízkost, radost, podporu, přijetí, lásku, respekt, limity atd. Pokud však dítě v raném věku tuto možnost nemá, neumí nebo si pak těžko tvoří vztah s další pečující osobou či v pozdějším věku partnerem, vlastními dětmi a podobně. Pro schopnost navazovat vazby s jinými lidmi je nejdůležitější (a často i nenahraditelné) období prvních měsíců a let života. Z toho jasně vyplývá vyvrácení výše zmiňovaných hlasů (Občanské sdružení Amalthea, 2012).

6. Výzkumné šetření

Mé výzkumné šetření se zaměřuje na problematiku pěstounské péče na přechodnou dobu a kvalifikovaný odhad sociálních pracovníků zabývajících se náhradní rodinnou péčí a stávajících „klasických“ pěstounů. Výzkum je geograficky omezen na území okresu Mělník.

6.1. Cíl a výzkumné otázky

Cílem mého výzkumu je zjistit názor na profesionalizaci pěstounské péče v okrese Mělník a to z pohledu sociálních pracovníků a stávajících pěstounů.

Mezi mé výzkumné otázky patří tyto:

- 1) Ví se o možnosti profesionálního pěstounství?
- 2) Je profesionální pěstounství zapotřebí?
- 3) Bude z pohledu respondentů dostatek zájemců?
- 4) Mají respondenti zájem stát se profesionálním pěstounem?
- 5) Jaký by měl mít profesionální pěstoun vlastnosti?

Volila jsem tyto otázky kvůli jejich vypovídací hodnotě. Mým záměrem bylo jednak zmapovat nakolik respondenti o chystané změně vědí, což mi pomohla zodpovědět první z výzkumných otázek a jednak také zmapovat jejich názor na profesionalizaci pěstounské péče a s tím mi pomohly zbývající otázky. Druhou otázkou jsem hledala pozitivní či negativní vnímání nově vznikající instituce. Třetí otázka podle mého odhaluje víru respondenta v naplnění dané vize. Čtvrtá otázka se zaměřuje na atraktivnost profesionálního pěstounství mezi respondenty. Pátá otázka mapuje kvalifikovaný odhad respondentů na osobnost a vlastnosti člověka, který by se měl stát profesionálním pěstounem.

6.2. Metoda výzkumu

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní metodu – Polostandardizovaný rozhovor. Kvantitativní výzkum jsem vyloučila jelikož se k mnou zvolenému tématu nehodí a to zvláště pro jeho novost a malý počet zainteresovaných osob.

Připravila jsem si sadu otázek, ale nebylo nutné striktně dodržet jejich pořadí. Otázky mi sloužili jako pomůcka, abych některé oblasti zájmu neopomenula.

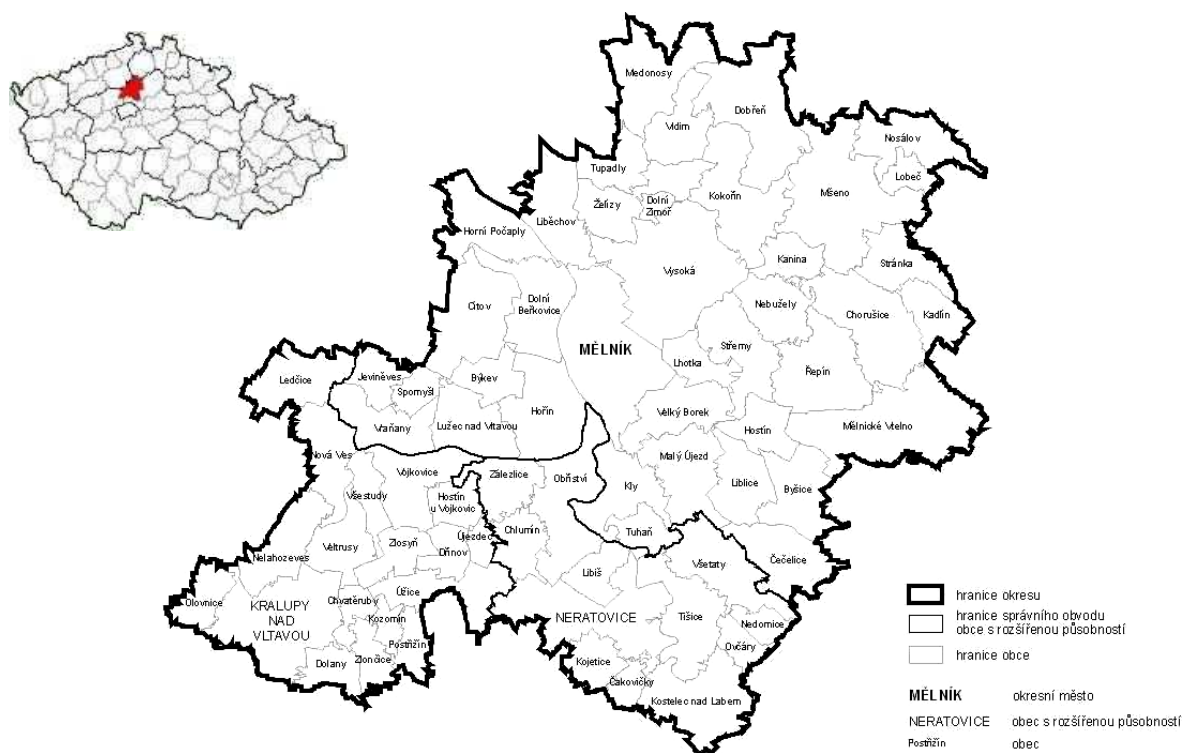
Hendl (2005) uvádí, že strukturovaný rozhovor snižuje pravděpodobnost, že se získaná data budou výrazně lišit svou strukturou, dále je jeho výhodou, že se jednotlivá témata dobře hledají. Strukturovaný rozhovor je vhodný v případech, kdy není možnost ho opakovat. Pro můj výzkum byly tyto vlastnosti strukturovaného rozhovoru velkým přínosem, má však tu nevýhodu, že je méně pružný – proto jsem zvolila polostrukturovaný (polostandardizovaný) rozhovor. Některé rozhovory jsem prováděla v domácím prostředí respondenta, některé na pracovišti a jiné v neutrálním prostředí, konferenční místnosti městského úřadu. S výjimkou dvou respondentů mi bylo dovoleno si rozhovory zaznamenat na diktafon.

6.3. Územní vymezení výzkumu

Svůj výzkum jsem geograficky vymežila hranicemi okresu Mělník.

Okres Mělník měl v polovině roku 2011 102 862 obyvatel. Dělí se na tři správní obvody a to Správní obvody měst Mělník, Kralupy nad Labem a Neratovice, jak je patrné z Obrázku 1

Administrativní rozdělení okresu Mělník - stav k 1.1.2007



Obrázek 1 Administrativní rozdělení okresu Mělník
Zdroj: www.czso.cz

6.4. Výzkumný vzorek a jeho charakteristika

Vzhledem k povaze zkoumané problematiky jsem se rozhodla oslovit dvě skupiny lidí, kteří mají zkušenosti s klasickou pěstounskou péčí, a sice pěstouny, kteří mají zkušenosti s přijetím „cizího“ dítěte do rodiny a sociální pracovníce, které se náhradní rodinnou péčí zabývají.

Hledání respondentů probíhalo následovně:

Kontaktovala jsem prostřednictvím e-mailu sociální pracovníci Městského úřadu Mělník, která se zabývá náhradní rodinnou péčí. Byla ochotná se se mnou setkat a prokonzultovat možnosti a postupy mého výzkumu. Zprostředkovala mi také kontakt se sociálními pracovníci v Kralupech nad Vltavou a v Neratovicích. Všechny tři sociální pracovníce Městských úřadů, které se zabývají v okrese Mělník náhradní rodinnou péčí mi svolily k rozhovoru.

Respondenti z řad sociálních pracovníků

S 1 - sociální pracovníce Městského úřadu v Neratovicích – 9 let odborné praxe v oblasti náhradní rodinné péče

S 2 – sociální pracovníce Městského úřad v Kralupech nad Labem – 9 let odborné praxe v oblasti náhradní rodinné péče

S 3 – sociální pracovníce Městského úřadu v Mělníku – 7 let odborné praxe v oblasti náhradní rodinné péče

Dále bylo třeba vyhledat pěstouny, s čímž mi pomohly sociální pracovníce. V okrese Mělník je celkem 14 pěstounských rodin. Sociální pracovníce samy kontaktovaly své klienty z řad klasických pěstounů a zeptaly se jich, zda by byli ochotní se zúčastnit rozhovorů k bakalářské práci. Se svolením pěstounů jsem na některé dostala kontaktní údaje a schůzku si domluvila individuálně. S ostatními jsem si přes sociální pracovníce domluvila schůzku na Městském úřadě, kde mi byla na jeden den vyhrazena zasedací místnost.

S rozhovory se mnou souhlasilo osm pěstounek.

Respondenti z řad pěstounů

R1

- pohlaví: žena
- vzdělání: středoškolské s maturitou
- vlastní děti: 1
- děti v pěstounské péči: 1
- trvání pěstounské péče: půl roku

R2

- pohlaví: žena
- vzdělání: vysokoškolské
- vlastní děti: 3
- děti v pěstounské péči: 1
- trvání pěstounské péče: 4 roky

R3

- pohlaví: žena
- vzdělání: vyšší odborné
- vlastní děti: 3
- děti v pěstounské péči: 1
- trvání pěstounské péče: 12 let

R4

- pohlaví: žena
- vzdělání: středoškolské s maturitou
- vlastní děti: 2
- děti v pěstounské péči: 1
- trvání pěstounské péče: 12 let

R5

- pohlaví: žena
- vzdělání: středoškolské bez maturity
- vlastní děti: 3
- děti v pěstounské péči: 1
- trvání pěstounské péče: 10 let

R6

- pohlaví: žena
- vzdělání: středoškolské bez maturity
- vlastní děti: 3
- děti v pěstounské péči: 1
- trvání pěstounské péče: 14 let

R7

- pohlaví: žena
- vzdělání: středoškolské s maturitou
- vlastní děti: 1
- děti v pěstounské péči: 1
- trvání pěstounské péče: 2 roky

R8

- pohlaví: žena
- vzdělání: středoškolské
- vlastní děti: 3
- děti v pěstounské péči: 3
- trvání pěstounské péče: 16 let

Pokud respondenti neměli dostatečné nebo naopak měli zkreslené informace o probíraném tématu, byla jim situace vysvětlena tak, aby bylo možné pokračovat v rozhovoru.

Např. Respondentka č. 2 si myslela, že se zruší ústavy a pro všechny děti se musí najít rychle domov, což viděla za velmi nereálné a nevěděla co s „těma chudinkama malýma“ bude a že to přeci stát nemůže myslet vážně. Vysvětlila jsem jí, že ústavy se rušit nebudou a myšlenka je taková, že se přednostně začnou děti umísťovat do náhradní rodinné péče – profesionálních pěstounů, než apriori do ústavní péče, což by při dostatečném počtu proškolených profesionálních pěstounů mělo mít za následek omezení počtu dětí v ústavní péči a tím i omezení provozu zařízení vykonávajících ústavní péči.

6.5. Analýza rozhovorů

Pro rozbor dat získaných z rozhovorů jsem zvolila metodu otevřeného kódování. Podle Stausse a Corbinové (1999, s. 42) je otevřené kódování „proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů“.

Otevřené kódování je součástí analýzy zabývající se označováním a kategorizací pojmů pomocí studia údajů. Během otevřeného kódování dochází k rozebírání textu na samostatné části, které jsou pak pečlivě prostudovány a na základě porovnání jsou zjištěny podobnosti a odlišnosti (Strauss, Corbinová, 1999).

Získané údaje z rozhovorů jsem podrobila analýze a předělila jim jména. Následně jsem pojmy příslušející stejnému jevu seskupila pod jednu kategorii nebo-li třídu pojmů.

Kategorie pojmů u rozhovorů se sociálními pracovníci a pěstunkami jsou totožné, obě dvě skupiny dostávali obdobné otázky. Pro větší přehlednost a lepší zpracování jsem ale tyto dvě skupiny respondentek rozdělila, a to také proto, aby se i případné rozpory v pohledech na danou věc lépe analyzovaly.

Výňatky z rozhovorů, které jsou zde pro potvrzení mnou prezentovaných výsledků jsou zčásti upravené. Přepsala jsem je do spisovné češtiny, bez „vatových“ slov (prostě, vlastně apod.). Tyto výňatky z rozhovorů v některých případech nejsou v plném rozsahu odpovědi a jsou zveřejněny jen v její relevantní části.

6.5.1. Analýza rozhovorů se sociálními pracovníci

Z rozhovorů se sociálními pracovníci jsem získala šest kategorií. Z toho jedna se zabývá pohledem na současnou péči na přechodnou dobu a zbylých pět se zaměřuje na její možnou budoucí úpravu. Kategorie jsou vyobrazeny v následujícím schématu č. 3.

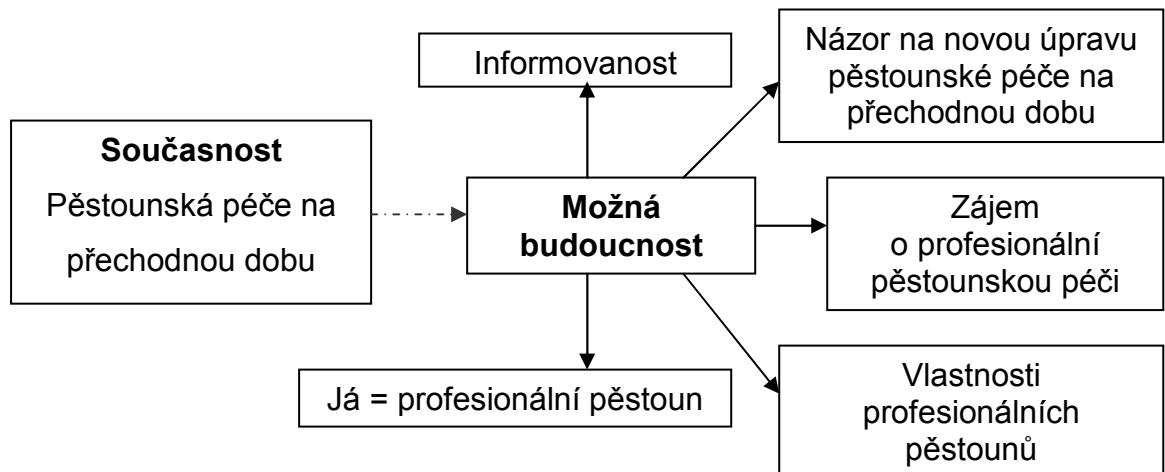


Schéma 3 Rozhovory se sociálními pracovníci: Struktura vniklých kategorií
Zdroj: Kateřina Tomanová

Pěstounská péče na přechodnou dobu v současné úpravě

Tato kategorie mapuje odpovědi na otázky, zda byly časné případy pěstounství na přechodnou dobu a co lidi odrazovalo od tohoto institutu.

Dvě ze tří respondentek se s tímto institutem za svou praxi nesetkaly. Sociální pracovníce přisuzují nezájem o tento institut buď celkovému menšímu zájmu o pěstounství nebo komplikacím spojených s neznalostí či nepochopením tohoto institutu jak laickou tak odbornou veřejností.

- *Za svoji kariéru jsem se s tím nesetkala. Jelikož nemám zkušenost, tak nemůžu říct co lidi odrazovalo, ale ono celkově o pěstounství jako takové není zájem. Pokud můžu mluvit za náš správní obvod, tak převažují žádosti o adopce. S1*
- *My jsme měli jen jeden případ pěstounské péče na přechodnou dobu a pokud vím, tak to byl jediný případ ve Středočeském kraji. Teď jsou k dispozici dva páry, které se zabývají pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Jeden pár na rannou péči a jeden pár je k dispozici na pěstounskou péči na přechodnou dobu pro děti starší. Myslím, že lidi odrazuje částečně názor veřejnosti, kdy najednou se pěstounští rodiče starají o dítě, které mají do půl roku či čtvrt roku vrátit. Okolí se s tím těžko smiřuje. Z vlastní zkušenosti vím, že ani odborná veřejnost k tomu není příliš nakloněna. V tom jednom případě, který jsem zmiňovala, to bylo tak, že jsme se museli dohadovat jak s městským úřadem tak s primářem porodnického oddělení, který nebyl schopen akceptovat, že dítě bude v té rodině jenom po určitou*

dobu a dál se bude jeho osud řešit podle toho, jak bude vyřešena jeho právní stránka. S2

- *S žádným případem jsem se nesetkala, tudíž ani nemohu posoudit co lidi odrazovalo. S3*

Informovanost

Do této kategorie jsem zařadila odpovědi na otázku zda si sociální pracovníce myslí, že je veřejnost dobře informovaná o profesionální pěstounské péči a zda proběhlo nějaké školení nebo byla vydána nějaká publikaci, kde by i ony mohly získat potřebné informace.

Informace pro veřejnost jsou nedostačující; shodují se sociální pracovníce. Školení, které by se týkalo jen profesionální pěstounské péče a zabíralo by tuto problematiku v celé své šíři, ještě neproběhlo.

- *Myslím, že veřejnost, která se o to zajímá, informovaná je, otázkou je do jaké míry pak sdělovací prostředky podávají ucelené informace. Zatím jsem měla dvě paní, které se přišly zeptat „co a jak“. Bohužel jelikož ještě není novela schválená a není nic jisté, tak jsem jim ještě nemohla moc pomoci. Co se týče nějakého školení sem tam nějaké školení je, ale školení které by se týkalo jen profesionálního pěstounství neproběhlo. S1*
- *Školení nějaké bylo, ale bylo spíše obecné. Metodika zatím žádná není. Myslím si, že by měli být proškoleni i soudci a lékaři, aby byli k pěstounské péči na přechodnou dobu nakloněni, jinak to nepůjde. Veřejnost o tom, že se „něco chystá“ ví. Jen si nejsem jistá že tyto informace jsou celé. Většinou se o této problematice dozvídáme z politických diskuzí a tyto informace můžou být do jisté míry zkreslující. S2*
- *Ne, žádné školení ani nic podobného neproběhlo. Během jedné konference to přednášející jen tak natuknul. Ale že by proběhlo něco přímo na toto zaměřené, tak to ne. Veřejnost je málo informovaná. Je to také dáno průtahy kolem novely. Nic ještě není jisté. S3*

Názor na novou úpravu pěstounské péče na přechodnou dobu

V této části jsou zmapovány odpovědi na otázku co si sociální pracovníce myslí o plánovaném zavedení pěstounské péče na přechodnou dobu.

Všechny tři respondentky tuto změnu vidí jako pozitivní. Nicméně se zde také objevují obavy z toho, aby byl dostatek kvalitně připravených pěstounů a jak se tento institut bude zvládat z pohledu personálních kapacit oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

- *Měl by to být přínos, ale bude hodně dlouho trvat než se to všechno zažije - než to zažije široká veřejnost a žadatelé o náhradní rodinnou péči. Myslím si, že je to takové hodně uměle urychlené. Mělo by se dát více času a větší prostor a větší odbornost. Zdá se mi to takové zrychlené a za každou cenu.*

S1

- *Myslím si, že to ukáže praxe. Samozřejmě že jestliže by to mělo nahradit nebo alespoň z velké části nahradit dětské domovy, tak by to byl pozitivní krok pro děti. Ale je otázkou, jestli budeme mít registr natolik vybaven žadateli dobře připravenými, aby to nesklouzlo do situace kdy se tam přihlásí lidé, kteří nejsou zas tak motivovaní. Další otázkou je také to, jak za současného personálního obsazení budeme schopni vůbec dostat tomu, že budeme té rodině odborně ku pomoci tak často, jak bude potřeba. Je také otázkou jak dalece a kvalitně bude připravena příprava pěstounů. Nevím jak dalece si lidi dokážou představit s jakými problémy se budou potýkat. Pokud můžu mluvit ze zkušenosti, většina těch pěstounů nebyla nakloněna kontaktu s biologickou rodinou, což teď bude muset být úplně obráceně, tam si myslím, že bude jeden z velkých problémů. Já vidím úskalí v tom, aby se těm lidem dostalo množství kvalitních informací a nepřecenili svoje síly.*

- *Jsem pro, dětem bude lépe v rodině. Jestliže bude pěstoun vědět do čeho jde a bude mít jasné informace, myslím, že by to mohlo fungovat. Ale stále to zůstává velmi individuálním.*

Zájem o profesionální pěstounskou péči

Tato kategorie obsahuje odpovědi sociálních pracovníků na otázku, zda si myslí, že se najde dostatečný počet profesionálních rodičů.

Na tuto otázku sociální pracovníce neuměly odpovědět. Dvě z nich žádný zájem nezaznamenaly a třetí má dvě potencionální uchazečky.

- *Nevím neumím to posoudit. Jak jsem řekla zatím mám dvě ženy, které se o tento institut zajímaly.*

- *Nevím o nich. Pokud můžu mluvit za náš správní obvod, za poslední 4 roky nebyl ani jeden žadatel o pěstounskou péči natož profesionální. Převládá u nás příbuzenská pěstounská péče, kdyby nebyla, tak doznívají klasické pěstounské péče. S2*
- *Nevím, když vyjdu ze svého správního obvodu, tak zatím žádný zájem nemám. Je otázka jaká budou kritéria, jasně vymezené požadavky znamenají selekci a menší počet uchazečů, například když bude jednou z podmínek vysokoškolské vzdělání. S3*

Vlastnosti profesionálních pěstounů

Tato část obsahuje představy sociálních pracovníků o profesionálních pěstounech, o jejich klíčových vlastnostech a o jejich motivacích.

Klíčovými vlastnostmi pěstouna by podle sociálních pracovníků mělo být rodičovství, vztah k dětem, dále také morální kvality člověka, bezúhonnost. Značně nejistě také vidí vytváření citové vazby mezi pěstounem a dítětem, z toho nám vyvstává důležitá vlastnost pěstouna – musí zvládnout odchod dítěte z rodiny. Respondentky se shodují, že motivací by měla být pomoc druhému člověku, ale všechny vyjadřují obavu z možné převládající finanční motivace pěstounů.

- *Pokud by to byl profesionální pěstoun – pečovatel, tak si myslím, že není od věci aby měl určité dosažené vzdělání, aby měl zkušenosti jednak s jednáním s úřady, s dětmi, ale také ze zdravotním stavem přijímaného dítěte, protože se do rodiny mohou dostat děti se zdravotním postižením. Velký důraz bych kladla na morální kvality člověka, bezúhonnost. Měla by převládat motivace pomoci druhému člověku a ne finanční motivace. Co považuji za velmi důležité, a to je na každém člověku, jak bude zvládat to, že o dítě bude pečovat určitou dobu a nepřílně k němu, což si já osobně neumím představit, ale to pěstounství na přechodnou dobu vyžaduje. S1*
- *Jednou z klíčovou vlastností by mělo být vlastní rodičovství. Bez toho se domnívám, že pěstounská péče většinou zklame. Protože je tam taková skrytá snaha děti vlastnit a tím je ta pěstounská péče potom připravena k tomu, aby nefungovala. Pokud budou ty lidi mít vlastní rodičovství, budou vědět jaké některé problémy je mohou potkat. Tam kde bude rychlá snaha mít nějaké dítě v rodině tak to stoprocentně ztroskotá. Co vidím jako velké*

nebezpečí je také ta vazba, která se vytvoří mezi dítětem a pěstounem. A nevím, zda psychologický posudek odhalí to, jestli ten člověk bude ve skutečnosti natolik silný, že se dokáže toho dítěte vzdát. Pěstounská péče profesionální by mnohdy mohla být, v dnešní době, kdy je ekonomická krize, nedostatek zaměstnání i vhodným zdrojem k příjmu. S2

- *Vztah k dětem, chuť pomoci a měl by umět se s tím dítětem rozloučit. Je tu však riziko a to mě u motivace napadne jako první a to jsou peníze. V době nezaměstnanosti je 20 000 korun slušný výdělek. S3*

Já = profesionální pěstoun

Do této kategorie jsem zařadila odpovědi na otázku, zda sociální pracovníce uvažují o tom stát se profesionální pěstounkou.

Sociální pracovníce se nechtějí stát profesionálními pěstounkami a to hlavně kvůli svému věku a hrozbě citového připoutání se k dítěti.

- *Nepřemýšlela, jsem ve věku, kdy pomalu budu mít vnoučata. Ale až budu mít možnost, tak bych ráda do takové rodiny nahlédla, jak to tam funguje a s profesionálním pěstounem pohovořila, abych si určité věci v sobě srovnala. S1*
- *Nevím, jestli bych to unesla, s mojí povahou bych se od dítěte nedokázala odpoutat. S2*
- *Neumím si to představit i s ohledem na můj věk. S3*

6.5.2. Analýza rozhovoru s pěstovnkami

Na základě rozhovorů s pěstovnkami jsem získala šest kategorií. Z toho jedna se zabývá pohledem na současnou péči na přechodnou dobu a zbylých pět se zaměřuje na její možnou budoucí úpravu. Kategorie jsou vyobrazeny v následujícím schématu č. 4.

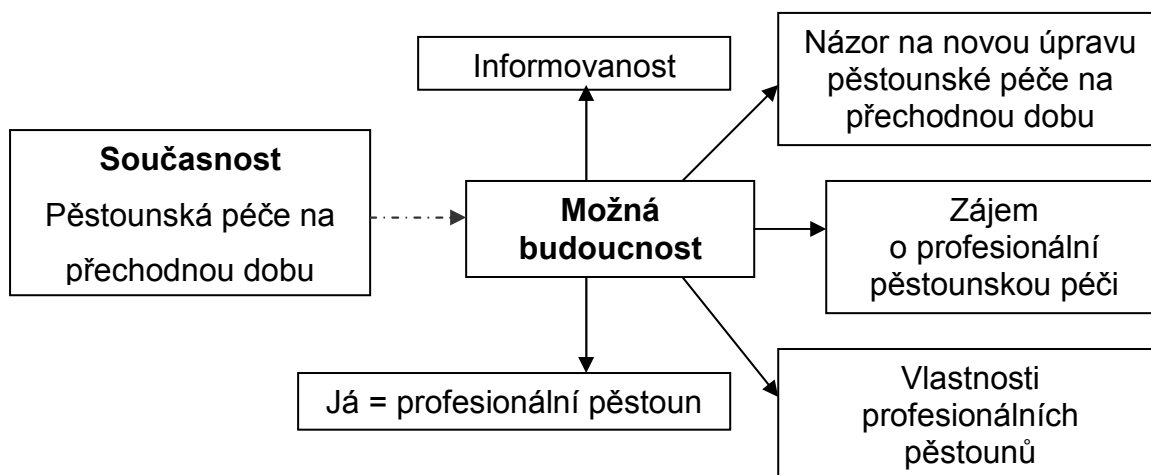


Schéma 4 Rozhovory s pěstovnkami: Struktura vniklých kategorií
Zdroj: Kateřina Tomanová

Pěstovnská péče na přechodnou dobu v současné úpravě

Tato kategorie mapuje odpovědi na otázky, zda v minulosti (dejme tomu např. 3-5 let zpátky) slyšely respondentky o institutu s názvem pěstovnská péče na přechodnou dobu nebo profesionální pěstovnství. A pokud ano, tak kde se o informaci dozvěděly a popřípadě, zda přemýšlely o možnosti stát se pěstovnkou na přechodnou dobu.

Pět pěstovnek se o pěstovnské péči na přechodnou dobu dozvědělo až z rozhovoru se mnou. Zbývající tři tento institut nelákal hlavně z důvodu jeho přechodnosti – tedy krátkého trvání.

- *Nikdy jsem o tom neslyšela. R1*
- *Nikdy jsem to neslyšela. R2*
- *Slyšela jsem o tom a myslím, že jsem to někde vyčetla. ...Nepřemýšlela jsem, že se stanu pěstovnkou na přechodnou dobu, ani jsem se o to nijak zvlášť nezajímala. Chtěli jsme dítě jako vlastní a na dlouhou dobu. R3*
- *Neslyšela jsem o tom. R4*
- *Co jsem pěstovnkou, tak o tom vím. Mě vždycky zajímali lidi a jejich příběhy a od té doby co jsem pěstovnkou, tak to pěstovnství trochu „studuji“*

a orientuji se v něm. Dozvěděla jsem se to nejspíše tak, že jsem to někde vyčetla – takové samostudium. ...O tomhle pěstounství jsem nepřemýšlela. Chtěli jsme něco trvalejšího. R5

- *Ne, nevím o tom, že tu něco takového je. R6*
- *Neslyšela jsem o tom. R7*
- *Ano, slyšela jsem to a mám takový pocit, že z televize. Stát se pěstounem na přechodnou dobu mě nijak nelákalo. R8*

Informovanost

Do této kategorie jsem zařadila odpovědi na otázku zda pěstounky vědí o tom, že se chystá nová úprava pěstounské péče na přechodnou dobu čili, že tu bude nový institut tzv. profesionální pěstounské péče, kde se o možnosti dozvěděly a přišly-li jim informace dostačující.

Až na jednu respondentku měly všechny určité povědomí o chystané novele. Informačním kanálem pro ně byla nejčastěji média a informace poskytnuté sociální pracovníci. Kategorie dostatečnosti je sama o sobě dosti individuální. Třem z dotazovaných přišly informace dostačující, jedné velmi nedostačující a zbylé si buď netroufaly soudit nebo se k tomu nevyjádřily.

- *Vůbec nevím, že se chystá nějaká novela. Nikdy jsem se o to zvláště nezajímala. Moje pěstounství vyplynulo ze situace, kdy jsem chtěla pomoci konkrétnímu dítěti, proto jsem se o to tenkrát začala „jakš takš“ zajímat, ale ne takto do hloubky. R1*
- *Na přechodnou dobu jsem to takto neslyšela, ale jako profesionální pěstounství. O této možnosti jsem se dozvěděla ze semináře, na kterém jsem byla před dvěma lety. Bylo to takové všeobecné povídání o tom, jaká je představa, co tam hrozí a co je do plusu a co do mínusu. Teď se o tom hodně mluví v médiích. Pochopila jsem to tak, že profesionální pěstounská péče by měla nahradit péči o děti z kojeneckých ústavů do tří let, tak, aby byly ústavy zrušené. R2*
- *Ano, slyšela jsem to v televizi a četla v časopise. ...Vzhledem k tomu, že jsem sama pěstounka a o pěstounství něco vím, tak mi informace přišly dostačující, nevím jak člověk nezasvěcený - jestli mu to přijde dostačující. R3*
- *Slyšela jsem o tom od sociální pracovníce a informace, které mi podala, mi přišly dostačující. R4*

- *Vím o tom od sociální pracovnice a z medií, ale přijde mi toho hrozně málo, že se o tom moc nemluví, a když, tak se to týká jen nějakých průšvihů. R5*
- *Mluvila o tom se mnou sociální pracovnice. Dostatečnost informací neumím posoudit. Nezajímala jsem se o to. R6*
- *Vím o tom od sociální pracovnice. R7*
- *Našla jsem si to na internetu a pak jsem mluvila se sociální pracovnicí. Informace jsou pro mě dostačující a co nevím, na to se zeptám. R8*

Názor na novou úpravu pěstounské péče na přechodnou dobu

V této části jsou zmapovány odpovědi na otázku co si respondentky myslí o plánovaném zavedení pěstounské péče na přechodnou dobu.

Všechny pěstounky se shodly na tom, že je to pozitivní krok, avšak vyjadřují zde obavy z toho, jak to pak bude ve skutečnosti fungovat – představy jsou jedna věc, praxe druhá. Shodují se, že pro dítě je vždy nejlepší vyrůstat v rodině. Objevují se zde i podmínky úspěšnosti tohoto institutu a to je, že v roli pěstounů by měl být manželský nebo alespoň partnerský pár a že by měla být nutná podpora rodičů. Mezi odpověďmi se také poprvé objevil náznak problematiky citové vazby dítěte a pěstouna.

- *Určitě je to lepší varianta než umístění dítěte do ústavu. Je to určitě dobrý počin, ale aby to někam zase nesklouzlo a nezneužívalo se to, ale je dobře že s tím začali něco dělat. R1*
- *Já si myslím, že kdyby to fungovalo tak, jak by to mělo fungovat, tak by to nebylo špatný. Děti nemají co dělat v ústavech. Já si myslím, že by dítě mělo být v rodině. ... Dítě by nemělo být v ústavu, kde všechno má svůj řád, to není dobře pro vstup do života. Ty děti pak koukají jako blázni, co se děje. Děti potřebují jakýkoli kontakt, kde se můžou prosadit jako jedinec a pak také jako jedinec vstoupit dál do společnosti a ne nepřipraveny. Pak to vypadá tak, jak to vypadá. Nemají žádné morální zákony, neříkám, že by v ústavech pochybili, dělají co můžou, ale výchova je výchova, to se nedá svítit. R2*
- *Já si to nedokážu představit, vzít si dítě a nevytvořit si k němu nějaký citový vztah, abych ho během půl roku nebo za rok dala pryč. R3*
- *Z pohledu toho dítěte je to dobře. Já tvrdím, že ať je to jakákoli rodina, je rodina. Bylo by dobré pracovat s rodiči, ale dneska je to přesně o tom, že na*

to nejsou peníze a nejsou na to lidi. A sociální pracovníce má těch rodin „150“ a nedokáže to všechno pojmout a ovlivnit. R4

- *Že půjdou děti do rodin, to je určitě dobře. ...To je nejhorší, že to miminko je v tom kojeňáku a přeci to dítě nejvíc potřebuje lásku do těch tří let. ...Jestli se ta vize naplní, tak to bude pozitivní. R5*
- *Já si myslím, že to bude asi dobrý. Jak pro ty rodiče, tak pro ty pěstouny. R6*
- *Profesionální pěstouni budou na bázi dětského domova, nebudou si vytvářet vztah k dítěti - je to práce. Pro dítě je to taková přestupní stanice a nebude tam osobní vztah. Výhoda oproti dětskému domovu je rodinný model. Určitě by to mělo být omezeno manželskými páry. Bez muže a ženy to postrádá smysl. ...Pro děti je to pozitivní. R7*
- *Podle mě je to pozitivní krok. R8*

Zájem o profesionální pěstounskou péči

Tato kategorie obsahuje odpovědi pěstunek na otázku, zda si myslí, že se najde dostatečný počet profesionálních rodičů a zda vidí už dnes něco, co zájemce povede ke vstupu do tohoto institutu nebo naopak, co je bude odrazovat.

Pesimisticky vidí počet budoucích pěstounů na přechodnou dobu tři respondentky, stejný počet respondentek vidí tento počet optimisticky. Nadpoloviční počet dotazovaných vyjádřil obavu o to, aby nepřevládala finanční motivace, přesto ale nejvíce zmiňovaným tématem zůstává citová vazba a pouto, které se vytvoří mezi dítětem a pěstounem. Citová vazba byla nejvíce zmiňovaným demotivačním důvodem.

- *Myslím, že určitě bude dost zájemců. ...Bohužel, myslím, že především je k tomu budou vést asi peníze, jestliže to bude takto docela slušně ohodnocené. Potom to také budou dělat asi lidi, co to doted' dělají a mají s tím zkušenosti a něco jiného si neumějí představit, že by dělali. Co je bude odrazovat, těžko říct. Mě osobně přijde opravdu zvláštní ta přechodná doba. Na jednu stranu chápu, že je to úžasný pro ty děti, než skončit někde v ústavu, být někde v rodině, třeba aspoň na ty tři roky, ale neumím si představit, že po těch třech letech musím to dítě někam odložit. Chápu to, jestliže se upraví podmínky v biologické rodině a jdou děti ke svojí rodině, to by mi nebylo líto, jestliže je ta rodina v pořádku. Nebo pokud se najde*

dlouhodobé řešení, nejlepší je osvojení. Ale jinak je mi jasný, že si za tři roky s tím dítětem vytvořím vztah a zvláště jestli to bude miminko. R1

- Těžko říct, jestli bude dost zájemců. Myslím, že ti, co to dělají ze srdce, jakože opravdu mají potřebu někoho milovat, tak se obávám, že se budou bát toho momentu loučení, ale to beru podle sebe. Myslím, že lidi tím buďto budou řešit touhu po dítěti, nebo tím budou řešit finanční situaci vlastní rodiny. Bylo by fajn, kdyby to brali jako: Já za to beru peníze a ještě mám tu možnost pro to dítě udělat maximum. Ale vždycky je tam ten otazník. Ta obava z budoucnosti z řešení ukončení té pěstounky. ...Ale je to určitě lepší než kdyby šlo dítě do ústavu, ale sehnat na to lidi, kteří budou ochotný, možná, ale schopný, to bude oříšek. R2*
- Já myslím, že časem se najde dost lidí. ...Mám obavy, že bohužel peníze. Myslím si že peníze jsou tam důležitý, ale hlavní by měla být ta touha nějak těm dětem pomoc. A nejsem si jistá, jestli to tam ve všech případech bude. ...Mě osobně by odrazovala ta citová stránka, strach že nedokážu se od toho dítěte odloučit a že to dítě se neodloučí ode mě. R3*
- Já se bojím, že se nenajdou. Není to tu zavedené. A bojím se, že si děti budou brát lidi, kteří nemají žádné zkušenosti a nevědí co to obnáší, ale ani to vlastně nemůžou vědět, co to obnáší. Já to také nevěděla a časem jsem na to musela přijít. ...Pokud můžu mluvit za sebe, představa, že bych měla dítě určitou dobu a pak bych ho musela někam dát, je pro mě nepředstavitelná. Já nemůžu mít dítě bez toho, že bych k němu nic necítila. Myslím, si že tohle hodně lidí odradí. Nebo já nevím, třeba se takoví lidi najdou a nebude jim to nic dělat. Ale mě by to teda vadilo hrozně. R4*
- Nevím jak to bude. Pokud lidi budou mít peníze, tak si to dítě vezmou. Motivace by mohla být jednoduchá - Peníze nejsou, práce není. ...A odrazovat? Ty city tam. Najděte mi někoho, kdo se neuváže na to dítě za ty tři roky. Záleží na těch citech. Já to vím podle sebe, ale na to dítě stačí chvilka a přilnete k němu a to dítě k vám. R5*
- Hlavní motivací by měla být pomoc pro ty děcka a možná, že by to někdo mohl vzít taky jako zaměstnání. Člověk do hlav lidí nevidí. Ty peníze špatný nejsou, ale v době kdy si ty lidi na sebe zvyknou? Já osobně bych řekla nechte si prachy a dejte mi dítě. Ono bude záležet na určitých lidech. Mě osobně by bylo líto, kdyby najedou řekli a už to dítě půjde pryč, ale zas určitě*

budou lidi, kterým to nebude vadit a budou vědět, že jdou dál zas někam do dobrého. A naproti tomu budou lidi, co k tomu citově přilnou. Těžko se to řekne. R6

- Ne, určitě je naivní myslet si, že se najde tolik pěstounů, aby pokryli dětské domovy. ...Měla by tam být určitě láska k dětem. Podle mě vhodní budou starší lidi, kteří to dělali celý život ve školkách, jeslích a chtějí s dětmi dělat dál. ...Velká částka na to abych uživila sebe a tři děti to není, takže tu finanční motivaci bych vyloučila. R7*
- Lidi s chutí starat se o děti budou. Trošku by je mohlo motivovat i finanční zajištění. Ale zase když si to někdo zkusí, a když si to vezmu ze svojí zkušenosti, kolik jsem měla starostí tak si řeknete, že vám to za ty peníze ani nestojí. Odrazovat by je mohly třeba zkušenosti jiných pěstounů. Ono to není tak jednoduché, stačí když se poptají u jiných pěstounů. Taky ta lhůta 3 roky a vracet to dítě, nebo také strašné věci předtím - zdouhavý proces, psychologické testy, příprava na pěstounství, dlouhé čekání na rozhodnutí, a také ta citová stránka. Ten rodič na to dítě přivykne a nebude chtít se toho dítěte vzdát, a z druhé strany taky tak to dítě. R8*

Vlastnosti profesionálních pěstounů

Tato část obsahuje představy respondentek o profesionálních pěstounech a jejich klíčových vlastnostech.

Jako důležité vidí pěstounky všeobecný vztah k dětem a důslednost ve výchově. Vyjadřují obavu z toho, že by profesionální pěstouni nemuseli být dosti důslední a svádět by je k tomu mohla právě ona přechodná doba. Zmiňují se také o důležitosti vzdělání a profesionálního přístupu.

- Nevím, ale myslím, že jestliže to má být na profesionální úrovni, tak by to mělo být omezeno věkem. R1*
- Musí tam být ta profesionalita znát. Typově to vidím na zdravotní sestry. Odvést péči, dát lásku, i pacient musí cítit, že jste tam pro něj, nebo lékaři, ti také musejí odvést péči a jdou domů. Tady sice nejdou domů, ale ta „pracovní doba“ je na přechodnou dobu. Profesionálního pěstouna si představuj něco jako SOS vesničky. V domečku bydlí pěstounka a třeba tři děti a vykonává pěstounskou péči na přechodnou dobu. R2*

- *V první řadě by měl mít vztah k dětem a aby to nebral jen jako získání finančních prostředků. A také by měl být důsledný. Mám strach, že když si dítě vezmou na přechodnou dobu, tak co se budou na půl roku, na rok zabývat s nějakou výchovou a nechají to dítě aby si dělalo co chce. A pak ta rodina, která si vezme to dítě na stálo nebyla ta špatná. R3*
- *Nevím, pro ně by to musela být profesionalita. Měl by být ten člověk důsledný. Měl by mít určité rozmezí, kam by to dítě měl pustit. R4*
- *Měl by mít určité pozitivní vlastnosti. Hlavně by měl mít vztah k dětem, trpělivost a pevné nervy. R5*
- *Musí mít ty děti rád, nesmí to dělat jen pro peníze. Mít ho rád, ale někde tam vzadu mít „hele půjde dál“. R6*
- *Minimálně určitý stupeň vzdělání. I teď chybí podpora pěstounů, nejsou dost připravení na to, že dítě prošlo velmi složitým obdobím a musí se s tím vyrovnat. Minimálně by bylo dobré nějaké školení. Nejlepší by bylo kdyby měly pedagogickou školu nebo nějakou podobnou školu, kde by byly alespoň teoreticky seznámeni s psychologii atd. Důležitá je také důslednost. Mám obavu, že se pěstouni nebudou snažit dítě dobře vychovat, že jim nepůjde tolik o ty děti a ty následující problémy, které způsobí, ty už oni neuvidí. R7*
- *Musí mít rád děti a musí jim chtít pomoc. To považuji za nejdůležitější. R8*

Já = profesionální pěstoun

Do této kategorie jsem zařadila odpovědi na otázku, zda dotazované mají zájem stát se profesionálním pěstounem.

Kladně na tuto otázku odpověděly jen dvě pěstounky. Většina z dotazovaných by se do tohoto institutu nepouštěla hlavně z již několikrát zmíněné citové vazby k dítěti, dalšími důvody jsou pak vyšší věk a zdravotní stav.

- *Nepřemýšlela, toto „klasické“ pěstounství ke mně přišlo „náhodou“ a sama jsem ho nevyhledávala. R1*
- *Jo nabízela jsem se, a vůbec bych nepovažovala za nutnost nějakého platu. Považovala jsem za ryze osobní pocit pomoci, například když někdo bude potřebovat pohlídat dítě – maminka na operaci, dítě zůstává samo, nemá se o něj kdo postarat, takové dítě bych určitě přijala. R2*
- *Vzhledem k mému věku, ne. Navíc chodím do práce. Takže ne. A hlavně ten citový vztah. Neumím si to představit. R3*

- *Přemýšlela jsem o tom, ale po všech úvahách jsem zjistila, že už na to nemám síly. A ta představa, že bych si k němu vytvořila vztah, a pak bych ho dala pryč... R4*
- *Ne, ta citová stránka mě odrazuje. R5*
- *Mluvili jsme o tom, ale připadám si na to stará a spíš ze zdravotních důvodů už bych si na to netroufla. R6*
- *Profesionální ne, mám zkušenosti s pěstounskou péčí a není to jednoduché a berete to osobně. Není mi jedno, co z dětí bude a brzy bych vyhořela. R7*
- *Ano přemýšlela, ale ještě to budu muset probrat se sociální pracovnící. R8*

6.6. Shrnutí výsledků

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit *názor na profesionalizaci pěstounské péče v okrese Mělník*. Z rozhovorů vyplynulo, že všechny respondentky vidí tento krok jako pozitivní, shodují se na tom, že je pro děti rozhodně lepší vyrůstat v rodinném než ústavním prostředí. Sociální pracovníce, která jako jediná z respondentek měla zkušenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu potvrdila, že dítě přicházející do stálé rodiny z rodiny přechodných pěstounů, je jiné. Lépe se adaptuje na nové prostředí a s citlivým přístupem jak jeho „dočasných“, tak jeho nových, dlouhodobých rodičů dítě bez jakékoli známky traumatu prošlo výměnou. V nové rodině se mu daří.

Překvapivým zjištěním pro mě bylo, že pět z osmi pěstounek vůbec nikdy neslyšelo, že existuje něco jako pěstounská péče na přechodnou dobu. To se shoduje s vyjádřením sociálních pracovníc, kdy se jen jedna z celého okresu setkala s umístěním dítěte do tohoto typu náhradní rodinné péče a byla i jediná v celém Středočeském kraji. Lze se jen domnívat, kde se stala chyba. Osobně bych to přiřadila nejspíše k celkové neinformovanosti společnosti o pěstounské péči jako takové. Kampaní, které by propagovaly jakýkoliv druh náhradní rodinné péče je po málu a když už se nějaká objeví, mají typ spíše prosby o finanční pomoc.

Co se týče informovanosti o probíhajících jednáních o schválení novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve které by se mimo jiné měla objevit i nová úprava pěstounské péče na přechodnou dobu, měly dotazované, až na jednu výjimku, povědomí o tom, že se změny chystají. Jedna třetina z nich měla

informace zkreslené a po vysvětlení, samy konstatovaly, že media ve věci profesionalizace pěstounské péče překrucují a to hlavně v bodě tzv. „rušení kojeneckých ústavů“, který sám o sobě nemá s novelou zákona nic společného.

Na zájem o profesionální pěstounskou péči je nejednoznačný názor. 46 % respondentek si velikost zájmu nedokázalo představit. 27% se přiklání k názoru, že se najde dostatek lidí, aby mohl tento institut z velké části nahradit ústavní péčí, naproti tomu stejné procento dotazovaných vidí počet zájemců pesimisticky.

Z výzkumného šetření se dá také odvodit, jaká by osoba profesionálního pěstouna měla podle respondentů být. Jednoznačně by měla mít vztah k dětem, měla by být důsledná ve výchově, její motivací by měla být pomoc druhému člověku a nejdůležitější vlastností osobnosti by měla být schopnost zvládat odchod dítěte z rodiny na tom se shodují jednomyslně všechny respondentky. Právě ona schopnost, odpoutat se od dítěte, je zvláště pro pěstounky nepředstavitelná. Myslím, že je to dáno tím, že mým výzkumným vzorkem byly právě ženy, které volily tento institut zejména pro jeho dlouhodobost a dítě, které do rodiny přišlo vnímají jako své vlastní. Citová vazba je vnímána jak klad, tak i zápor pěstounské péče na přechodnou dobu. Na jednu stranu se právě kvůli ní budou umisťovat děti do toho druhu péče, aby získaly zkušenost s tím, že je někdo má rád a je tu jen pro ně. A na druhé straně bude asi složité, jak pro dítě, tak pro pěstouna pochopit a smířit se s tím, že dítě musí jít dál. Proto je podle mě důležitá příprava pěstounů, kde by se jednak měla odhalit převažující finanční motivace, které se obávají až na jednu všechny dotazované, a také rizika spojená právě s motivací „nenaplněného“ rodičovství, kde lidé touží mít dítě jako „vlastní“.

Tato úvaha mě přivádí k dalšímu postřehu, který v rozhovorech nejednou zazněl a to je, že by do tohoto institutu měli vstupovat manželé nebo páry a to již se zkušenostmi s výchovou dětí a nejlépe s naplněným vlastním rodičovstvím. Nejen, že by si páry měly být oporou v nejednoduchém a nezaběhnutém systému, ale také by zde byla naplněn tzv. zastupitelský status. Když by jeden z rodičů nemohl o dítě pečovat z důvodů např. hospitalizace v nemocnici, bylo by automatické, že se o dítě postará druhý z páru. Další výhodou páru, jak uvedla jedna z respondentek je, že dítě má jak ženský, tak mužský vzor. Osobně také shledávám výhodu v tom, když by žadateli o profesionální pěstounskou péči byly manželské páry, ale nedělala bych z toho závazné pravidlo, protože to ani v dnešní společnosti nejde. V ČR se skoro půlka manželství rozvádí a podle

tohoto ukazatele není ani manželství v dnešní době zárukou stabilnějšího prostředí než jsou například nesezdané páry či samotné ženy-pěstounky či muži-pěstouni. Asi bych dala uchazečům o profesionální péstounství z řad manželských párů malé bezvýznamné plus, ale přesto plus.

Na otázku zda uvažují respondentky nad možností stát se profesionálním péstounem odpověděly kladně jen dvě. Mezi důvody, které nejvíce odrazují respondenty je zmíněná citová vazba na dítě, dále pak vyšší věk a zdravotní stav.

Ze své praxe pak sociální pracovnice zmínila jako velké mínus – nepříjetí profesionálních péstounů okolím. To přivádí péstounům na přechodnou dobu do cesty nepříjemné situace, se kterými se musejí vyrovnat. Jednou z nich bylo například nepříjetí okolím: „*Péstounka na přechodnou dobu mi vyprávěla jak ji přes půl roku zastavovali sousedi a říkali jí: jak vy to dítě můžete zase vrátit?*“ **S2**

Zajímavým postřehem jedné z péstounek také bylo, že ideálními profesionálními péstounkami by mohly být zdravotní sestry či lékaři. Ti by teoreticky dávání péče a laskavý přístup měli mít v popisu své profese.

Každý respondent odpovídá na otázky ze svého úhlu pohledu. Nicméně výrazné rozpory mezi názory sociálních pracovnic a péstounek jsem nenašla. Jediným, který stojí za zmínku je, že sociální pracovnice připisují nezájem o současnou péstounskou péči na přechodnou dobu celkovému menšímu zájmu o péstounství. Naproti tomu, většina péstounek se o této možnosti dozvěděla až z rozhovoru se mnou. Tímto se jen potvrzuje, co jsem naznačila již výše a sice to, že náhradní rodinná péče a natož její jednotlivé variace jsou v České republice málo propagovány.

Rozborem rozhovorů se sociálními pracovnicemi a péstounkami se mi podařilo odpovědět na výzkumné otázky:

Ví se o možnosti profesionálního péstounství?

- Sociální pracovnice i většina péstounek o chystané profesionalizaci péstounské péče ví.

Je profesionální péstounství zapotřebí?

- Jednomyslně se respondentky shodují, že je potřeba snížit počet dětí v ústavní péči. Institut profesionálního péstounství považují za dobrý krok k tomuto snížení.

Bude z pohledu respondentů dostatek zájemců?

- Na tuto otázku převládla odpověď nevím. Tři dotazované si jasně myslí, že zájemců bude dost a tři si naopak myslí, že zájemců bude málo. Tedy již výše zmíněná víra v nově vznikající institut se nedala jednoznačně určit.

Mají respondenti zájem stát se profesionálním pěstounem?

- Naprostá většina dotazovaných nemá zájem stát se profesionálním pěstounem. Což znamená, že atraktivnost tohoto „povolání“ mezi stávajícími pěstouny není.

Jaký by měl mít profesionální pěstoun vlastnosti?

- Nejvíce zmiňovanou vlastností byl vztah k dětem, dále pak důslednost a také schopnost zvládnout odchod dítěte z rodiny.

Závěr

Svou prací jsem chtěla čtenáři přiblížit problematiku pěstounské péče na přechodnou dobu neboli profesionálního pěstounství. V teoretické části jsem zmapovala český systém náhradní rodinné péče, poukázala jsem na současný stav pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho možnou budoucí úpravu i s jeho negativy. Zkušenostmi z Polska, Slovenska a Velké Británie jsem poukázala na jejich pojetí profesionálního pěstounství i s negativy se kterými se setkávají. Psychologická úskalí profesionálního pěstounství by měla čtenáři dokreslit pohled na tuto problematiku. Poslední kapitolou bylo pak výzkumné šetření. Prováděným výzkumem jsem chtěla zjistit názor respondentů na profesionalizaci pěstounské péče. Myšlenka vylepšit institut pěstounské péče na přechodnou dobu je mezi mými respondentkami vnímána pozitivně. Přesto se zde objevují obavy z fungování nového institutu a přístupu profesionálních pěstounů k zodpovědnosti, kterou tato „práce“ vyžaduje. Může to být také dáno tím, že případy jak zahraniční tak tuzemské (i když těch tuzemských je opravdu poskromnu) jsou spíše neznámé než známé.

Doufám, že jsem svým cílům dostála a čtenář si po přečtení této práce bude moci sám udělat obrázek o institutu pěstounské péče na přechodnou dobu.

Závěrem bych ještě ráda dodala, že možnou budoucí úpravu pěstounské péče na přechodnou dobu shledávám jako všechny mé respondentky za příznivou. Myslím, že bude chvilku trvat než se nový systém u nás zaběhne, ale první krok k dobré změně byl už potřeba.

Použité zdroje

BOHOVICOVÁ, Milada. Moderný zákon a konzervatívny človek. *Návrat* [online]. © 2011 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.navrat.sk/?lang=SK&cat=9e34a904db34ee76d8a954d08387b42f>>.

BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny*. Praha: VÚPSV, Středisko náhradní rodinné péče, 2002. ISBN 80-239-0101-X.

BUBLEOVÁ, Věduna et al. 2011 a. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

BUBLEOVÁ, Věduna et al. 2011b. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-03-6.

BÚŠOVÁ, Katarína. Profesionální náhradná matka - rodič alebo profesionál?. *Biograf: časopis pro biografickou a reflexivní sociologii* [online]. 2009, č. 48 [cit. 2012-02-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v4801>>. ISSN 1211-5770.

Centrum forenzní psychologie a psychologie rodiny. *Zjišťování počtu a charakteristiky ohrožených dětí mladších tří let v ústavech v Evropě*. Závěrečná zpráva projektu č.: 2002/ 017/C Programu Daphne. Birmingham, 2004. Dostupný z WWW: <<http://www.vzd.cz/pocet-charakteristiky-ohrozenych-deti-mladsich-tri-let-v-ustavech-v-evrope>>.

Dávky pěstounské péče. *Integrovaný portál MPSV: Sociální tematika* [online]. 1. 1. 2009, 13. 1. 2012 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pestounska_pece>.

Dávky pěstounské péče. *Portal.gov.cz: Na úřad přes internet* [online]. © 2003-2011 [cit. 2012-02-23]. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/708?POSTUP_ID=617&PRVEK_ID=506>.

DfE: Children Looked After by Local Authorities in England (including adoption and care leavers) - year ending 31 March 2011 [MŠ: Děti v péči místních úřadů v Anglii (včetně dětí z této péče odcházejících a dětí osvojených) k 31.dubnu 2011). *Department for Education* [online]. 28. 9. 2011 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.education.gov.uk/rsgateway/DB/SFR/s001026/index.shtml>>.

FAHLBERG, Vera. *A child's journey through placement* [Cesta dítěte do umístění]. Indianapolis: Perspectives Press, 1991. ISBN 09-449-3404-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.

Jak na pěstounskou péči na přechodnou dobu. MPSV ČR. Praha, 2009. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7296/Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf>.

KOLUCHOVÁ, Jarmila; SOBOTKOVÁ, Irena. Význam uspokojování psychických potřeb. *Pediatric pro praxi*. 2004, č. 1, s. 13-15. ISSN 1213-0494.

KOUDELKOVÁ, Veronika. Pěstounská péče v Velké Británii. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 2009, č. 5, s. 22-24.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Instituty náhradní rodinné péče. In *Dny práva (konference)*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta. 2009, s. 2309-2321. ISBN 978-80-210-4990-1

LANGMEIER, Josef; MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

MALINKOVÁ, Andrea. Profesionální náhradní výchova v rodině – 2. díl. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 2009, č. 4, s. 21-23.

MALINKOVÁ, Andrea. Systém náhradní péče na Slovensku. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 2009, č. 3, s. 15-16.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují: eseje z dětské psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-717-8006-5.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1986.

Náhradní rodinná péče. *Slavkov u Brna - Austerlitz* [online]. © 2009 - 2011 [cit. 2012-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.slavkov.cz/cz/potrebuji-vyridit/reseni-zivotnich-situaci/?vyber=28&id=2>>.

Naše činnost. *SOS dětské vesničky* [online]. © 2012 [cit. 2012-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.sos-vesnicky.cz/nase-cinnost/>>.

Návrh novely zákona č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů, včetně Důvodové zprávy. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?id=77497>>.

NYKLOVÁ, Martina. SOS dětské vesničky hledají pěstounské páry. *Český rozhlas* [online]. 30. 7. 2008 [cit. 2012-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/sos-detske-vesnicky-hledaji-pestounske-pary>>.

NICHOLSONOVÁ, Lucia. Absolutní prioritou je dítě. *Mosty k rodině*. 2011, roč. 2, č. 1, s. 3-4. ISSN 1338-2713.

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ AMALTHEA. *Deset mýtů o rušení kojeneckých ústavů*. Občanské sdružení Amalthea, 2012. Dostupné z WWW: http://www.amalthea.pardubice.cz/tiskove_zpravy/2012/f_amy-o-ruseni-ustavu.pdf

OBČIANSKE ZDRUŽENIE NÁVRAT. *Profesionálny rodič, alebo guľatá kocka: Sprievodca profesionálnou náhradnou výchovou v rodine*. Bratislava: Občianske združenie Návrat, 2000. ISBN 80-967908-1-1.

PÁVKOVÁ, Eva. Profesionální pěstounská péče pro a proti. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče (Sborník z III. celostátního semináře Náhradní rodinné péče)*. Brno, 2003.

POLKOWSKI, Tomasz. Péče o děti mimo domov v Polsku. In *Seminář Právo na rodinnou péči II.*, Praha, 2011. Dostupné z WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11946/Praha_-_konference-_Tomasz_Polkowski_-_cast_1.pdf.

Příručka Sdružení SOS dětských vesniček. 2004 Dostupná z WWW: <http://www.sos-vesnicky.cz/res/data/002/000494.pdf> >.

Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2010. *MPSV ČR*. Praha, 2008-2011. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7260> >.

ŘEHULOVÁ, Lenka. Profesionální pěstounská péče. In *Dny práva (konference)*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta. 2009, s. 2331-2353. ISBN 978-80-210-4990-1

ŘEZNÍČEK, Tomáš. Zkušenosti s hostitelskou péčí v DD Lety. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 2010, č. 2, s. 13-14.

Stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí k rozhodování obecních úřadů obcí s rozšířenou působností o svěření dítěte do předadopční péče a předpěstounské péče, *MPSV ČR*. Praha, 2006. Dostupné z WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7279/Stanovisko_MPSV_03.pdf>.

Statistická ročenka v oblasti sociální práce 2010. *MPSV ČR*. Praha, 2011. Dostupná z WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11544/ročenka_2010.pdf>.

Statistika mezinárodních adopcí za rok 2010 a první pololetí roku 2011. *Úřad pro mezinárodní ochranu dětí ČR*. 2011. Dostupná z WWW: http://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/osvojeni/Statistika.pdf>.

STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-858-3460-X.

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Připomínky Střediska náhradní rodinné péče k návrhu zákona, kterým se mění zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a další zákony, který byl rozeslán do opakovaného meziresortního připomínkového řízení* [online]. 2011 [cit. 2012-02-22]. Dostupné z WWW: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Novela_SPO_pripominky_Strediska_nahradni_rodinne_pece_19-8-2011.pdf

SVOBODOVA, Michaela et al. Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2003, č. 2, s. 28-45. ISSN 1213-624.

VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3.

VODÁK, Pavel a kol. *Problémy osvojení dětí*. Vyd. 1. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967

VRÁNOVÁ, Lucie. *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-09-8.

Vývoj počtu dětí svěřených do pěstounské péče v letech 1989 – 2009. MPSV ČR, 2010. Dostupný z WWW: < <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9358/Brozura.pdf> >.

Zákon č. 94 ze dne 4. prosince 1963 o rodině ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1963, částka 53. Dostupný také z WWW: < http://www.mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf >. ISSN 0322-8037

Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů České Republiky*. 1999, částka 111. Dostupný také z WWW: < http://www.nahradnirodina.cz/files/File/zakon_o_SPO_k_1-5-2011.pdf >. ISSN 1211-1244.

ZEZULOVA, Dagmar. Přínos a problémy hostitelské péče. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 2010, č. 2, s. 8-9.

Seznam použitých schémat, tabulek a obrázků

Seznam schémat

Schéma 1 Náhradní rodinná výchova	5
Schéma 2 Typy pěstounské péče	11
Schéma 3 Rozhovory se sociálními pracovníci: Struktura vniklých kategorií ...	49
Schéma 4 Rozhovory s pěstounkami: Struktura vniklých kategorií	54

Seznam tabulek

Tabulka 1 Počet umístěných dětí do náhradní rodinné péče v roce 2010	7
Tabulka 2 Počet dětí svěřených do pěstounské péče v rozmezí let 1989 – 2010.	19
Tabulka 3 Počet dětí umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu	23
Tabulka 4 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči podle věku a zdravotního stavu dítěte (stupně závislosti dítěte na pomoci jiné osoby) měsíčně v Kč - současnost.....	27
Tabulka 5 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči podle věku a zdravotního stavu dítěte (stupně závislosti dítěte na pomoci jiné osoby) měsíčně v Kč – budoucnost	27
Tabulka 6 Výše odměny pěstouna – současnost.....	28
Tabulka 7 Výše odměny pěstouna – budoucnost	28
Tabulka 8 Příspěvek při převzetí dítěte – současnost.....	29
Tabulka 9 Příspěvek při převzetí dítěte – budoucnost	29
Tabulka 10 Počet dětí v dětských domovech a v profesionálních rodinách k 31.12. sledovaného roku na Slovensku	33

Seznam obrázků

Obrázek 1 Administrativní rozdělení okresu Mělník	44
---	----